КОММУНИЗМНИҢ БЕДИИНЧЕ ПАРТИЯ АППАР ЧЫДАР

Эрес-маадырлыг оолдарын Төрээн чуртувус алдаржыдып тур

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР! 1925 чылда үндезилеттингеи

ШЫН

СӘКП-нин Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун, Тыва АССР-нин Дээди Совединин органы

№ 197 (5294) 1962 ч. вторник, август 21 | Өртээ 2 көп

Космосче хөй хонуктуг ужудуушкуннар чедиишкинниг доозулган

Партияның болгаш чазактың чаа кандыг-даа даалгазын күүседиринге белен бис!

1962 чылдың август 18-те Внуково аэродромга эш Н. С. Хрущевка маадыр космонавтарның берген рапорттары

Андриян Николаев илеткеп тур:

Эш Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары, ССР Эвилелинин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы! Коммунистиг партияның Төп Комитединиң болгаш чазактың даалгазы күүсеттингенин Силерге илеткээр аас-кежиктиг болдум. «Восток-3» космиктиг корабльге 4 хонуктун ужудуушкуну чедиишкинниг доозулган.

Ужудуушкун үезинде «Восток-4» корабль-биле бүзүрелдиг харылзааны тудуп чордувус. Корабльдин бүгү приборлары болгаш системазы үзүктел чок ажылдап чораан.

Бодумнун байдалым кончуг эки.

Партияның болгаш чазактың кандыг-даа даалгазын күүседиринге белен мен.

Майор НИКОЛАЕВ.

Павел Попович илеткеп тур:

Эш Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары, ССР Эвилелинин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы! Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың даалгазының чедиишкинниг күүсеттингенин өөрүшкү-биле илеткеп тур мен. «Восток-4» корабльдин хөй хонукта ужудуушкуну чедиишкинниг доозулган. «Восток-4» корабль ажылдаарынга улуг бүзүрелдиин көргүскен.

Бодумнун байдалым кайгамчык эки.

Партияның болгаш чазактың кандыг-даа даалгазын күүседиринге белен мен.

Подполковник ПОПОВИЧ.

Улуг өөрүшкү-биле уткаан

Кызылдың алгы заводунга хөй кижи киржикчилиг митинг болган. Алдарлыг ужудукчу-космонавтар Андриян Николаев биле Павел Попович оларның чер бөмбүрээн долгандыр үр үениң иштинде ужуткан маадырлыг чоруктарын коллектив улуг өөрүшкү-биле уткаан.

СӘКП хооркомунун секретары эш Добромысловтун допчу чугаазының соонда сөс алган кижи бүрүзү сагыш-сеткилин, өөрүшкүнү илередип турган. Заводтун кидис идик кылыр цегинин начальниги эш Сундуйнун чугаалааны болза:

— Чаагай амыдыралдын, өөрүнчүг болуушкуннарның үезинде чурттап турар-дыр бис. Совет эртемниң магалыг чедиишкиннери коммунистиг ниитилелди тургузарының өндүр улуг программазының амыдырында боттанылгазы болур. Бистиң кижи бүрүзүн ол болуушкуннар улам сорук киирип турар. Август айда 6000 эш кидис идик кылыр хүлээлгевисти 6050 эш кылдыр күүседип шыдаар бис.

Заводтун белеткелчидер бригадазы коммунистиг күш-ажыл бригадазының адын чедип алырынга демисежин турар. Оон бригадири эш Барашкованың чугаалааны болза: партияның болгаш чазактың Кыйгырыы совет кижилерни, бистерни улам эки ажылдаарынче сорук киирип турар.

Бо чурукта совет космонавтар А. Г. Николаев биле П. Р. Попович олар черге кээп хонупканының соонда Караганда хоорайның чурттакчылары-биле чугаалажып турарын көргүскен. Оларның байдалы, сеткил-сагыжы тергиин эки болган.

П. Федоровтун фотозу.

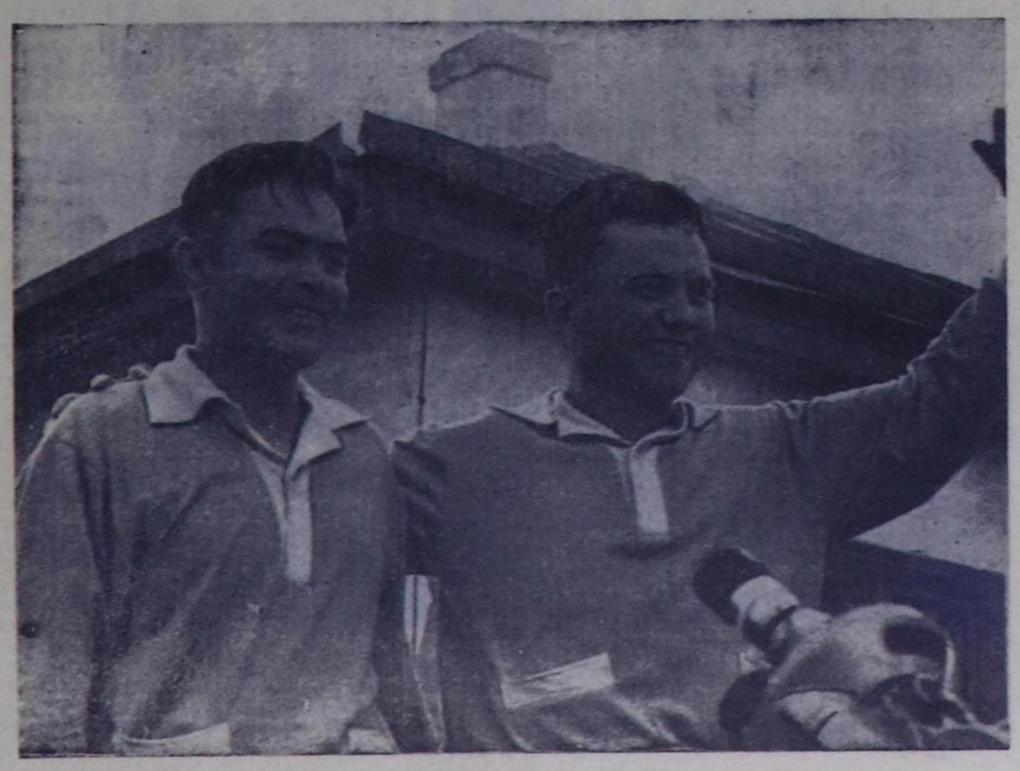

Төөгүге хамааржып турар хүн

Маадыр космонавтарны Москвага уткааны

Внуководан Кызыл шөлге чедир орук. 1961 чылдың апрельден соңгаар Черниң ол магистралы сылдыстарже маршруттарның, совет кижилериң ажыткан маршруттарының доктаар үе-чадалы апарган.

Космоста база катап совет кижи кылыйтып турар деп Чер бөмбүрээнин телетайылбырлары дыңнаткан хүннүң эртенинден бээр ам бир неделя болган. Ол дээрге, кайгамчык чаагай неделя болган!

Болуушкуннар кайгамчык солун апарган, дараазында хүнде бүгү делегей база катап магадаан: космоста ийи совет кижи! Радио харылзаазы космос-космос, Черже телевизия дамчыдылгалары улажып-ла турган. Космонавтар бот-боттары көрүүп чораннар.

Үшкү, дөрткү хүн... Космос километрлериниң саны миллион ажыг апарган. Бо бүгү дээрге, кижи төрелгетенниң төөгүзүнде бир-ле дугаар болуп турар!

Андриян Николаевтин, Павел Поповичиин чалгынынче хайгааралын делегей бүрүн утландырган турган. Электри чалгыларының japon институтунун ажылдакчыларының медеглелин ёзугаар алырга, космоста алышкыларның үүн дөрт хүннүң дургузында космоска оларның чоруп келгениниң үезинде эртемденнерге таныш болгаш харын-даа төрээн кижилериниң үүн ышкаш апарган.

Айже ужудуушкунну орустар бүзүрелдиг белеткеп турар-дыр деп Америкада болгаш Европада бижип турган. Каирниң бир солуну Айны чураан, орус дылды Ай далаш-биле өөренип турар кылдыр көргүскен.

Кайгамчыктыг болуушкуннуң өндүр-чаагайын илередир дээш журналистер эки сөстерни тыпкаш, бижээннер. Кайгамчыктыг-ла маадырлар-дыр! Тоолду боттандырган, бүгү делегейни, бүгү кижи төрелгетенни магадаткан ол маадырларның чижеглээр чүве чок улуг шылгаралын илередип чугаалаарынга чечен сөстүтывары берге-дир!

Чаңгыс ада-чуртчулары боттарының космонавтарын кайы хире магалыг уткып алганын илергейлээр, чугаалаар сөстерни кайыыртан тып алырыл? Байырланчыг, өөрүнчүг, чоргаарланчыг бо хүннерни, совет кижилериң улуг байырлалын дамчыдар, илергейлээр бижимелди кайыыртан, канчап тып алырыл?..

ВНУКОВО АЭРОДРОМДА

Внуково аэродром. Ону Москваның агаар даалгазы деп адаан. Маадырларын манап турган хөй москвачылар ышкаш, Внуково аэродром бодунун даалгазын август 18-те космонавтарга делгем кылдыр ажыдын берген.

Хүннүң ийиги чартыында уткукчулар Внуковога кээп эгелээн. Мунун кижилер—ажылчыннар, албан-хаакчылар, студентилер, эртем ажылдакчылары, уран чүүлдүн мастерлери, Москва чоогунун шөлдериниң ажыл-ишчилери Внуковога эндерлип келген. Оларның шуптузу-ла байырлалдын шинчизин киир кеттиннипкен, а оларның сагыш-сеткили кайгамчык өөрүшкүлүг.

Космос корабльдериниң чижеглээр чүве чок маадырлыг ужудуушкунунун киржикчилерин хамыкты мурнап уткуур улуг аас-кежик оларның кижи бүрүзүнге онаашкан. Аэродромга маадырларны олар дораан-на көргеннер. Москвачыларның хөлдарында өң-баазын чечектер. Бистиң Төрээн чуртувустун алдарлыг ооларын ол өңгүр-чараш чечектер москвачылар-биле бир дөмей өөрүшкүлүг уткуп турганзыг-даа.

Аэропорттун бажыны туктар-биле каастандыр шиметтиннипкен. В. И. Ленинниң, Н. С. Хрущевтун, А. Г. Николаевтиң, П. Р. Поповичиниң чуруктарын ында делгээн турган. Совет күрүнениң төөгүзүнге алдарлыг, маадырлыг чүүлдерни кылган космонавтарга чуректиң ханызындан изиг байырны чедирген лозунгар чайыннанып турган.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары турган чечектер бургээн хүндүткелдиң индиринче углай космонавтар чорупту. Николаевтин авазы, Поповичиниң төрелдери болгаш кадайы база ол индирге турган.

«Дээр алышкылары» чайыннанчак хевис шыпкан орукта бар чорда, реактивтиг шүүргедекчи ужар-хемелер маадырларга алдар кылдыр дээрге кылыйтыр ужуп чораннар. Ол дээрге, Поповичиниң ужар-чүүл гарнизонунун ужудукчулары, оон өңнуктери-дир.

Майор Николаев индирге үне берген, Төрээн чуртун даалгазы күүсеттинген дугайында СӘКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущевка илеткээн.

Подполковник Поповичиниң рапортун радио аэродромдан — бүгү Москваже, бистиң делгем Төрээн чуртувусче, бүгү делегейже дамчыдыкан.

Совет Эвилелинин Күрүне гимнизинин аялгазы артиллериянын салюду-биле холужа берген.

Никита Сергеевич Хрущев А. Г. Николаевти болгаш П. Р. Поповичини ада ёзузу-биле куспактап, ошкап, оларның кайгамчыктыг маадырлыг чоруу-биле холбаштыр изиг байырын чедирген. СӘКП ТК-ның Президиум кежигүннери космонавтар-биле чуректиң ханызындан мендилежип, оларга изиг байырын база чедиргеннер.

Космонавтарны оларның төрелдери куспактап, ошкап турган. Өөрүшкүден карак чажы кыганнарның арыннарында көстүп келген, маадырларның боттарының карактарындан безин өөренниден карак чажы текстүп турган. Шак ындыг өөрүнчүг, аас-кежиктиг, байырланчыг хүнде төрелдери-биле турганынга космонавтарның өөрүшкүзү деннелге чок болган.

Н. С. Хрущев, Андриян Николаев болгаш Павел Попович, космонавтарның төрелдери, Мария Лаврентьевна Попович, партия болгаш чазактың удуртукчулары ажылчы чоннарның төлөлекчилериннче углай чорупкан. Москвачылар диңмиттиг адыш часкап, маадырларга чуректин ханызындан изиг байырын чедирип турганнар. Бүгү-ле булуңнардан, чуктерден байыр чедирип, чечектерни октап турган. Космонавтар хүлүмзүрүп, чаңгыс ада-чурттуларынга чуректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээннер. Оларның холдарында дириг чечектер минута бүрүзүнде көвүдеп келген.

Шөлге машиналар чедип келген. «ЗИЛ—11» деп баштайгы ажык автомобиль чечектер-биле бүргеттингеи. Утказаннар диңмиттиг адыш часкап турда, Андриян Николаев, Павел Попович болгаш оларның төрелдери, Поповичиниң кадайы ол машинага олурупкан. Москвачылар оларже чечектерин соксаал чокка октап турганнар. Чаңгыс-ла минута болган соолунде ук машинада чечектер овааланы берген.

Ийиги ажык машинага эштер Н. С. Хрущев, Л. И. Брежнев, Жак Дюкло, Георге Георгиу-деж, Чыонг Тинь болгаш өскелер-даа олурупкан.

* * *

Машиналар шимчеп чорупканнар, мотоциклдиг хүндулел эскорттун офицерлеринге үдедип алгаш, аэродром шөлүнден чорупканнар. Оларны четтикпейн үр манаан хоорайже космонавтар чорупкан. «Эргим хүндүүтлеривис морлап келиңер! Бистиң улуг Төрээн чуртувустун найысылалынче кирип морлаңар!»—деп чугаалаар дээш Москваның бүгү чурттакчылары кудумчуга үнүп келген турган.

«КОСМОСЧЕ» ОРУК

Кызыл шөл-биле Внуково аэропорттун аразының 33 километр черин космонавтарга ужурашкан кижилер орук дургаар шыгырт дола берген турган.

Москвачыларның иштинден эң сагынгыр тывызыктары Москваның мурнуу-барыын кызыгаарынга эртен дыка эрте чеде бергеш, чазаглыг оруктун ногаан кыдыгларынга кончуг эки белеткелдиг олуруп алган турганнар. Чамдык чолаачылар ГАИ инспекторларының ыыт чок өршээли-биле автомашиналарының кырынга олуруп алган турганнар. Бичии оолдар сайгылгаан фонарьлары аскан адагаштарже үне бээринге эптиг эң чоок черни эзлепкен турганнар.

Адак сөөлүнде ам-на: Чоруп орлар! Ура! дээн өөрээн үн чүк бүрүдеи чаңгыланып, космонавтарны бүгү орук дургаар үдеп турган.

Москваны долгандыр улуг магистраль оруктун тудугжулары ажылчын хептерин кедипкен орукче маңнажып турганнар. «Кызыл Октябрь» фабриканың пионер лагериндеи уруглар «Бистер база космоска чедер бис!» деп бичии уругларның холу-биле бижээн лозунгу тудуп алган чоруп турганнар. Олар бодунун оркестрин болгаш харын-даа космос кораблиниң хевирин саазындан кылып алгаш тудуп алган даважып чоруп турганнар. Чазаглыг орук дургаар, амдыысында тудуглар чок делгем шөлче чаа тудугаарның кварталдары чаттылып кирип турар черде, космонавтарга тудугжу эптекчилер ужурашканнар. Оларның көөр чери кончуг-ла эптиг — Хүндулел самбыразының кырында туруп алган турганнар.

Кижилер-ле, кижилер, кижилер. База кызыл чайт өң. Кызыл өң — Октябрь революциязының өңү — бегунгу эң кол өң боон турар. «Совет космонавтар — Андриян Николаевке болгаш Павел Поповичиге алдар болгаш хүндү! «Партияга алдар!», «Совет улустуң — космосту чагырып алыкчыларының маадырлыг херээ чүс-чүс чылдарда онмас!» деп ак өң-биле кызыл песте бижээн лозунгар бүгү орукту бургээн турган.

Чыыган кижилериң күштүг чалгыы чазаглыг орукту дуй алгылап каап турган. Оон ортузунга машиналар оожум эштип чоруп турганнар, ынчалза-даа байырлыг кортежте киришкен машина бүрүзүнүң спидометрлериниң ам көргүзүп турары шакта 20—30 километр дүргедели дээрге, оларны уткаан кижилерге космиктиг дүргедел ышкаш сагындырар турган.

Автомашиналарның үзүктел чок шимчээшкини Ломоносов проспектизинге чоокшулап олур. Оон бичии ындында — Эртемнер Ордузунун чараш тудуу көстүп келди. Ол Ордудан талантылыг мун-мун эртемденнер болгаш инженерлер үнгеннер. Совет күүлүг корабльдериниң космосче кедрлүп үнериинге боттарының дузазын чедирген кижилер университетти өөренип доосканнарның иштинде чугаажок бар.

Маңаа Ломоносов проспектизинге, хөйү-ле студентилер дээрги билдингир. Оларның иштинден космонавтиканың теоретиктери, планеталар аразының ракеталарының конструкторлары үнүп черле болур.

Ажык машинага олуруп алган дээр алышкылары холдарын чайып, байыр чедирген ол таваже бүгү кижилер ынаар көрүп турганнар.

Ленин проспектизинин калбак кудумчузун сырый долган москвичилериң кижи бүрүзү-ле маадырларбиле баштайгы ужуражышкынның уттундурбас үезин — бо хүнну угаан-сагыжына арттырып аарын кызыл турганнар. База катап хөглүг байырлалдың частыышкынны. Ам ындыг чоок апарган дээрже бичии уруглар көк-бугалар салып үндүрүпкеннер.

Аткан ок дег дорт Ленин проспектизи — бистиң космиктиг алдарыыстың улуг оруу, эртемнерниң улуг оруу. Мында ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының хөй санныг институттары туруп турар. Совет космонавтыларны, ужудукчуларның дылы-биле чугаалаарга, чалгын кырынга тургускан кижилер, мында ажылдап турарлар. Сылдыс алышкыларының дээди тиилелгези дээрге-ле оларның тиилелгези.

Тротуарны чон чык доддур турупкан. Аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг үннер диңмиреп турган.

Бөлүк кыстар эртип турлар.

— Оларның бирээзи — космосче херээженнер удавас ужуп үнерлер. Ынчан кайгамчык-ла болур! Ам дээрге, шупту-ла эрлер-де, эрлер!— дей-дир.

— Авай! Мен база листовка алыксап тур мен — деп, вертолеттан октаан листовканы ап шыдаваан бичии ool авазын алап кылып турган. Улгады берген эр кижи листовкалын оолга бергеш:

— Моку ол оолчугажы, Николаев болур сеи деп, ол чугаалады.

Маадыраарның оруунга шынындада чечектерни бүргелдир чада салган турган. Чечектерни бажыңнарының соңгаларындан-даа октап турган, ужуражып турганнар-даа октап турган. Октябрь шөлүнге машина чедип келирге, оон баарынга каш-ла борбак василектеен кылган чечек моондакчыгажы кээп дүшкен. Ону Эстониядан байырлалга келген Тайма Т. маадырларның баарынче октаан.—Бис мында он ийи кижи бис — Тартунун ажылчыннары Москваже бүдүн делегация чоруткан деп, Тайма чугаалаан. Бүгү совет улустарга байырлалдыг бо хүн бистер Эстониянын эң-не ынак өңү—Балтий далайнын өңү ышкаш көк өңнүг чечекти маадырларга бээрин күзээн-бис...

... Бир-ле кижиниң найысылалдын чүрээ деп адааны шөлче баар орукта кызыгаарны космонавтар эрте берген. Даш көвүрүг, эрте бурунгу ханалар, Кремльдиң кызыл сылдыстары.

Сылдыс алышкыларынга күшажылчы бүгү Москва байыр чедирип турган.

Автомашиналарның байырлалдыг кортежиниң мурнунга Боровицк хаалга ажыттына берди. Кремль курантылары космос эразының үшкү чылын каккан.

КЫЗЫЛ ШӨЛ БАЙЫРЛАП ТУР

Кызыл шөл. Тиилекчилер болуп бо ыдыктыг черге ам чаныш кээп турар «дээр алышкылары» космосче ужудуп үнериниң мурнуу чарыында маңаа база келгеннер. Бөгүннүң ханы уткалыы болза сылдыс оруктарының тиилекчилерин харынна маңаа, ногаан болгаш кызыл сылдыстарның чаныңга, планетага тайбының болгаш депшилгенин чырыын чедирип турар черге алдаржыдып хүлээп ап турарында.

Октаргайның делгемнеринге эжиндирип чораан маадырларның чуректери-биле денге дөрт хонук иштинде миллион-миллион чуректер соп турганнар. Бо хүн Кызыл шөлге, миллион-миллион чуректериң согуушкуну каттыжа берген ышкаш боон турар. Кижилериң соксаш дивес чалгыы диңмиреп тур. Оон кырынга—дөрт космонавтарның шуптуунун портреттери, хөлдечиннээн туктарның чалгыы кинскип турган.

Хевертен диңмиттиг ура чаңгыланын үнген. Үш шак. Андриян Николаев болгаш Павел Попович, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары, космонавтарның төрелдери, акы-дунма коммунистиг болгаш ажылчын партиялларының удуртукчулары индир кырынче үнүп келгеннер. Москваның ажылчы чоннарының төлөлекчилериниң совет чоннун чаа, шылгарангай тиилелгезинге, А. Г. Николаев болгаш П. Р. Поповичиниң космоска бөлүк ужудуушкунун чедиишкиннинг боттандырганынга тураскаатка байырлыг хуралын СӘКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунун болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин даасканын ёзугаар СӘКП Төп Комитединиң Президиум кежигүнү, СӘКП ТК-ның секретары Ф. Р. Козлов ажыттан.

Микрофонга космонавт ужудукчу Андриян Николаев чедип келген. Хөөү, шилгедек сынныг космонавт шөлге чыыган бүгү кижилериң хайгааралын бодунче хаара тудупкан. Кижилериң далайы хөлзеп турган— чүл дээрге чоокта чаа космонавтан дамчыдылгалар үезинде хүндүлүг болгаш чоок апарган үнү чыыганнарның кижи бүрүзү ам дораан дыңнаар болгай.

ССРЭ-нин, Россия Федерациязының министрлери, СӘКП Төп Комитединиң кежигүннери, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары, найысылалдың база Москва областың партия, совет организацияларының удуртукчулары шөлге чыглып келген.

Анаа—дипломаттыг корпустун кежигүннери, совет болгаш даштыкы журналистер, кино операторлары, фотокорреспондентилер база чедип келгеннер. Космонавтарны байырлалдыы-биле уткуп ап турарын олар пленкага тыртып ап турганнар.

Эштер Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, Ш. Р. Рашидов, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Л. Ф. Ильичев, А. Н. Шелепин, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунун Даргазының орлакчылары Н. Н. Органов, Д. С. Коротченко, В. И. Козлов, М. А. Искендеров, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазының орлакчылары Н. Г. Игнатов, В. Н. Новиков, К. Н. Руднев, Д. Ф. Устинов, ужудукчу-космонавтар Ю. А. Гагарин, Г. С. Титов олар аэродромга чедип келген.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү, Вьетнамның Демократтыг Республиказының национал хуралының доктаамал комитединиң даргазы Чыонг Тинь болгаш ВАП ТК-зының Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң премьер-министриниң орлакчызы Во Нгуен Зиап олар база анаа чедип келген турган.

Эштер Л. И. Брежнев, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, Б. Н. Пономарев оларның олурган самоледу Крымдан ужуп чедип келгеш, аэродромга хонупкан. Румынияның Ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары, Румын Улус Республиканың Күрүне чөвүлелинин Даргазы Георге Георгиу-деж, Румын Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Ион Георге Маурер, Румынияның Ажылчын партиязының ТК-зының секретары Киву Стойка, Францияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү болгаш секретары Жак Дюкло, Канаданың Коммунистиг партиязының даргазы Тим Бак, Австрияның Коммунистиг партиязының даргазы Иоганн Копленг олар космонавтарны уткууру-биле база чедип келгеннер.

Никита Сергеевич Хрущев болгаш Леонид Ильич Брежнев космонавтарның төрелдеринге чеде берген. Николаевтин авазы Анна Алексеевнаны Никита Сергеевич куспактап, ошкап, кайгамчык эки ool өстүргени дээш адаа байыр чедирип, өөрүп четтиргенин илергейлээн. Анна Алексеевна бодунун өөрүп четтиргенин Никита Сергеевичиге чугаалаан. Поповичиниң авазы Федосья Касьяновнаны болгаш адазы Роман Порфирьевичини Н. С. Хрущев орус чаңчылды ёзугаар үш катап ошкаан. Космоска кайгамчык улуг тиилелге-биле холбаштыр космонавтарның ада-иелеринге, акыларынга, угбаларынга, Поповичиниң кадайынга — Мария Лаврентьевнага Никита Сергеевич изиг байыр чедирген. Л. И. Брежнев маадырларның төрелдериниң холдарын дыңзыы-биле тудуп, оларга база изиг байырны чедирген.

Н. С. Хрущев болгаш Л. И. Брежнев олар алды харлыг Наташа-биле —Павел Поповичиниң уруу-биле эзээн каш минуталарының дургузунда хөөрешкеннер. Ол бичии уруг шовазы кончуг чугаалап, ачамны дургенне көөрүн күзеп тур мен дээн. «Ачам ам ужудуп чедип келир! Ачам ам ужудуп чедип келир!» деп ол өөрүшкүлүг чугаалап турган.

Космонавтарның ег-бүлелери көвүдеп турар-дыр деп, Никита Сергеевич ынчан Юрий Гагаринге чугаалаан. Октаргайның чаа тиилекчилерин—Николаевти, Поповичини ам уткуп алыр бис деп, ол уламчылап чугаалады.

Уткаанар боттарының шактарын улаштыр-улаштыр көрүп каап, четтикпейн манап турганнар. Хүндүскүнүн ийи шак чеде бергенде, ногаан дээрниң хаязында самолет көстүп келди. Бүгү кижилер олче көре берген. Мөнгүннелчек ол лайнерде — космонавтар Андриян Николаев болгаш Павел Попович ынчан кел чораннар. Шүүргедекчи ужар-хемелериниң хүндүлүг болгаш ол самолетту үдеп чораан. Партия болгаш чазактың даалгазын күүсетпишаан, маадырлыг чоруктуу кылгаш, шылгараан кижилерге ужудукчулар шеригниң алдарын чаңчыл ёзугаар бараалгадып чораннар.

Самолет чавызап келди. Оон дугуйлары бетоннап каан орукка дээй берген соонда, машина аэропорттун бажыңынче углапты. Агаар кораблин ужудукчулар чайыннанчак кызыл хевис шыпкан орукка доктаадыпканнар.

Самолеттун эжиинде — Андриян Николаев болгаш Павел Попович. Диңмиттиг адыш часкаашкыны улажы-ла берди.

А. Г. Николаевтиң чугаазы

Эштер, бир чер чурттугларым, мээң өңнүктерим!

Эргим Никита Сергеевич!

Коммунистиг партияга, Совет чазакка, Силерге, Никита Сергеевич, бо бедик индирден Төрээн чурттун хүндүлүг оналгазы—космоска бөлүк ужудуушкун чедиишкиннинг доозулган дээрзин илеткээр аас-кежиктиг болдум.

Совет Эвилелинин космоска чедиишкиннери таварылга эвес. Олар болза бистиң төрээн Коммунистиг партиявыска удурткан совет улустун маадырлыг күш-ажылының түнелги болур-дур.

Менээ, бөдүүн совет кижиге, ленинчи партияга кижизиткен кижиге мээң эжим Павел Попович-биле кады сылдыстарже чаа оруктарны изежир аас-кежии таварышканынга хемчээл чок чоргаарланып тур мен.

Черни долгандыр хөй хүннерде бөлүк ужудуушкун, корабльдериниң бүгү системаларының тергиин ажылы, идегелдиг харылзаа, Черже ылап шын хондуруушкун—бо бүгү болза бистиң улузувус чүү кылып шыдаарыл, совет эртем болгаш техника кайы хире улуг бедиктерни чедип алганыл дээрзиниң база бир херечизи болур-дур.

«Восток-3» деп космос корабли барык дөрт хонукта ужудуп келген болгаш делегей бөмбүрээн долгандыр 64 ажыг дескинген. Корабль Черден Айга чедир ыракшылды барык 7 катап эрткеш, 2 миллион 600 мун километр ажыг орукту эрткен. Ужудуушкун үезинде борт журналынга демдегледдер кылып чордум. Чыып алдынган эртем барымдаалары эртемни хөгжүдеринге болгаш космоска дараазындагы ужудуушкуннарга улуг ужур-дузалыг болур боор деп бодап тур мен.

Бистиң өңнүктеривис Юрий Гагарин болгаш Герман Титов октаргайны хайгыылдаарын эң баштай эгелээш, космостун кур черин эң баштай шингээдип турганнар деп чугаалап болур. Ам космосту шингээдиринге чаа үе-чада эгелээн. Тайбының болгаш депшилгенин херээнге бараан болуп турар совет эртем космостун кур чериндеи бедик дүжүттү ажаап—эң улуг чаа ажыдыышкыннарга үнелиг барымдаалар-биле байып турар үе келген-дир.

(Уланчызы 2-ги арында).

СОВЕТ КОСМОНАВТАРНЫҢ УЖУДУУШКУНУ—КҮШ-АЖЫЛГА,

***

ТӨӨГҮГЕ ХАМААРЖЫР ХҮН

Маадыр космонавтарны Москвага уткааны

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Мээн космос талазы-биле акым Павел Поповичиниң башкарганы «Восток-4» деп корабль орбитазынче үнгеш, мээн-биле кожалажып келгенде космоска ийилээ ужударының экиаин, мээн кайы хире өөрүшкүлүг турганымны дамчыдары берге-дир, эштер. Өнүүү-биле ужуражышкын кезээде өөртүр болгай, а космоска ужуражышкын онза күштүү-биле өөртүр-дүр. Космос делгемнеринге ийилээн ужудары кайгамчык-ла экидир! Эжиниң чанынга чоруп чорааның медереп билирге сагыш-сеткилге-даа омак-сергек, херек-даа бүдүнгүр болур-дур.

«Восток-3» деп корабль дерт хонукта мөнгө төрээн бажыным, бистин ынак Төрээн чуртувустун кезии болуп чораан. Космоска совет коллектив, совет чер чурттуглар эн баштай тывылганынга Павел Попович биле өөрүп тур бис. Ужудуушкунга чорувуста ынак Төрээн чуртувус-биле быжыг харызаа совет улустун, партияның болгаш чазактың чылыг, найыралдыг киржилгези болгаш деткимчези бистиң күштеривисти каш катап улгаттырып турган. Бодумнуң чуртумнуң кыры-биле, ховуларның болгаш аргаларның кыры-биле, далайларның болгаш дагларның кыры-биле ужудуп эртип чораш, ийи корабльдериң ужудуушкунун миллион-миллион кижилер хараагалзап турар дээрзин, оларның быжыг кужактаашкынын билип чораан мен. Ынчангаш ол чорук ужудуушкунга чедиишкинниг болурунга бүзүредли берип, бисти хей-аът киирип турган.

Чогаадыкчы генийи болгаш эрес-маадырлыг күш-ажылы чаа-чаа бедиктерни чаалап алыр, бойдустун чажыттарын улам-на ханызы-биле шинчээдип алыр арганы берип турар совет эртемденнериниң, инженерлериниң, техниктериниң, ажылчыннарының чедип алган кайгамчык улуг чедиишкиннери-биле совет кижилер чоргаарланып турар. Кижиниң күзел-соруунга дыннаңгыр кайгамчык космос корабльдерин олар кылып бүдүрген. Бистер, баштайгы космонавтар-биле бир дөмей, ужудуушкунуң чедиишкинниг доостурунга минутада-даа чигзинмээн бис. Күчүлүг техниканың чогаадыкчылары силерге бистерден, совет ужудукчу-космонавтардан чер кырының сегүрүүшкүнүн болгаш чүректин ханызындан четтиргенивисти айыткап тур бис.

Эргим өнүүктер! Совет ужудукчу-космонавтарның—бистиң хей национальдыг Төрээн чуртувустун шынчы ооларының улуг болгаш найыралдыг өг-бүлезин өстүрүп, кижизиткени дээш Коммунистиг партияның Төп Комитединге, Совет чазакка, Никита Сергеевич Хрущевка чүректин эн ханызындан өөрүп четтиргенимни илередирин мөнгө чөпшээрел көрүнер! Никита Сергеевич Хрущевтун байыр чедирген телеграммалары, Павел Попович болгаш мээн-биле оон радиотелефон дамчыштыр чугаалашканы бистиң сагыш-сеткиливистиң ханызына чедир дөгген, ол чугаалажыышкыннар бистиң энергиявысты көвүдеткен болгаш тиилелгеге күзел-соруувусту быжыглаан.

Ужудукчу-космонавтар бистериниң Черге болгаш космоска бүргеткениви-лыг, сагыш-сеткилдиң арыг сөстери, хүн бүрүнүң кичээнгейи дээш чүректиң ханызындан четтирдивис, Никита Сергеевич.

Ада-чуртумнуң алдарынга, улустуң алдарынга партияның болгаш чазактың кандыг-даа даалгазын күүседиринге беленимни Коммунистиг партияның Төп Комитединге, Совет чазакка, Силерниң бодунарга бүзүредип тур мен, Никита Сергеевич.

Эргим эштер! Бистиң күчүлүг космос корабльдериниң эртемниң эргеажыктарынга, Чер кырында тайбынны быжыглаар херекке бараан болуп турар. Бистиң планетавыс онза-ла чараш-тыр. Космостуң бедииннден ол кайгамчык эки көстүр-дүр, ынчангаш ол кажан-даа хоозурадыкчы дайыннарның шөлү болбазын дээш бүгү-ле чүвени кылыр херек. Чер болза тайбын, чечектелип турар планета болган турар ужурлуг.

Сэкп-ниң төөгүлүг XXII съездизиниң чүртка болдурганы кайгамчык улуг чогаадыкчы көдүрлүүшкүн болгаш оон хүлээп алганы коммунизм тургузарының өндүр-улуг Программазы—бо дээрге тиилелгени удаа-дараа чедип алыр арганы совет чүртка берип турар депшилгениң шак ынды-лыг күчүлүг дүргедедикчизи-дир. Космоска бөлүк ужудуушкун—социализмниң капитализмден артык күштүүнүң база бир көскү херечизи-дир.

Бистиң Төрээн чуртувус бодунун чогаадыкчы күштериниң чечектелиишкининде турып турар. Совет улус чырыткылыг эчис сорулгаже—коммунизмче быжыг болгаш бүзүредиг кылаш-биле бар чыдар. Ынчангаш коммунистиг тургузуушкунда чаа-чаа чедиишкиннерже совет кижилернин тиилелгелиг кылажын доктаадыпкы дег күштер делегейде чок.

Эргим москвачылар! Совет Агаар Флодунун Хүнүнде биске тургускан уттундурбас ужуражыышкын дээш силерге чүректин ханызындан өөрүп четтирдивис. Бистер, совет космонавтар социалистиг күрүнеиниң күчүшыдалын быжыглаарынга боттарывыстын күш-ажылчы үлүүвүсү киирип турарывысты медереп билири өөрүнчүг-дүр.

Бистиң ынак болгаш эргим социалистиг Ада-чуртувус делгереп, чечектелип турзун!

Коммунизмниң тургузукчузу, бүгү делегейге тайбынның херээ дээш мөгаг чок демиселчи—улуг совет улус делгерезин!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш Никита Сергеевич Хрущев баштаан оон ленинчи Төп Комитединге мөнге алдар!

(Эш А. Н. Николаевтиң чугаазы үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары биле катап-катап үзе кирдирип турган).

* * *

Андриян Николаев микрофон чанынга туружун бодунун өнүүү Павел Поповичиге чайлап берген. «Восток-4» деп сыдыстар корабліниң капитанын дыннаар дээш шел база катап ыржым апарган.

Эш П. Р. ПОПОВИЧИНИҢ чугаазы

Эргим эштер бир-чурттугларым!
Эргим өнүүктерим!
Эргим Никита Сергеевич!

Космос корабльдериниң баштайгы бөлүк ужудуушкунунга киржир улуг аас-кежик мээн үлүүмге онаашкан. Төрээн чуртумнуң даалгазының күүсеттингенин төрээн Коммунистиг партиямга, Совет чазаамга, бүгү совет улуска өөрүшкүлүг айыткап тур мен. Шинчилелдериниң көрүнген программазы бүрүү-биле боттанган. «Восток-4» деп корабль-спутник, мээн өнүүм Андриян Николаевтиң башкарган «Восток-3» деп корабли-биле бир дөмей, бодунун ужудуушкунун чедиишкинниг дооскан.

«Восток-4» деп корабль космоска 71 шактын дургузунда чорун, бистиң өртемчейни долгандыр 48 катап ужуп, 2 миллион километр хире ыракшылды эрткеш, доктааткан үезинде ол-ла ёзугаар төрээн совет черинге эвес келген. Ажыы-биле чугаалаарга, ужудуушкун оон-даа ынай улам үргүлчүлеп болур турган; корабльдиң башкарылга системазы болгаш бүгү борт приборлары хажык чокка ажылдап келген. Кадыымнын байдалы тергиин эки болган. Болунар бодап көрүнердээн: көрүнген программаны мен күүсеткеш, а хостуг үеде Октаргайның каас-чараш үүлдерин сонуургап көрүп, ынак ырларымны ырлап чордум.

Денги чок байдалга бичии эдилгени кылбышаан, Черде амыдыралдың овур-хевирин ёзугаар космоска чораанымны чугаалаарга, ол хөөрөдиишкин болбас боор. Эки удуп чордум, ынчалзажок ажылга озалдаваан мен, өртенги, дүштеки, кежээки чемненилгемни үтпаан мен. Программада көрүнген ажылды күүсеткеш, гимнастиканы кылып, дыштанып ап чордум.

Мээн өнүүктерим ужудукчу-космонавтар Юрий Гагарин болгаш Герман Титов оларның эрткен чылын боттандырган өгезин Андриян Николаев-биле кады үргүлчүлээри мөнгө онаашкан. Ынчалзажок, баштайгы совет космонавтарга бодаарга, бистерге канчап-даа чиик болганын дорту-биле чугаалаар ужурлуг мен. Оларның кайызы-даа космоска туспузунда чааскаан барып чораш келгеннер, а бистер дээрге, ийилээ чордувус. Кажан өнүү кожа чорда, космоска кижи чоргаар болур чүведир, бистер санал-оналывысты солчуп, денге ырлажып-даа чордувус.

Космос делгемин шингээдип алырынга, кижилериниң чаагай чоруунга болгаш аас-кежиннге бойдустуң күчүлүг күштерин чагырып алырынга база бир базымны кылырын бодувустун сорулгавыс кылдыр санап келдивис. «Восток-4» деп корабльге олуруп алгаш, космоска ужудуушкунну кылыр кылдыр мөнгө улуг идегелди көргүскени дээш Төп Комитетке, Совет чазакка, эргим Никита Сергеевич Силерге чүректиң ханызындан өөрүп четтирдим.

Космоче ужудуушкун тодаргай, уттундурбас билиишкиннер, сактыышкыннар-биле мени байыткан. Оларның дугайын тодаргай чугаалаар төлээде, хей шак-үе негеттинер-дир. Ынчангаш, мээн чүрээмге сиинккен чүгле кол чүүлду чугаалап көрейн: ол дээрге, бистиң социалистиг улуг Төрээн чуртувус дээш, бистиң партиявыс дээш, совет чонувус дээш чоргаарадың сагыш-сеткили-дир.

Бистиң чуртувус кайы хире кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алганын космос корабльдери тодаргай көргүзүп турар-дыр. Социализм дээрге, бистиң чуртувус бодунуң күчүлүг космос корабльдерин космоче чедиишкинниг салып үндүрүп турар ужудуп үндүреринин шөлу-дүр деп чугаалаары черде чөптүг болур ийик. Космос корабльдери-биле чергелештир, бисте күчүлүг корабль база бар, оон кырындан бистиң чуртувустун, бүгү кижи төрелгетенниң чүгле амгы үезин эвес, харын келир үезин кайгамчык тодаргай көрүп турар бис дээрзин база немеп чугаалаарын күзээн ийик мен. Ол күчүлүг корабль дээрге — Коммунистиг партияның Программазы-дыр. Ол корабль бистиң үеким орбитазында делегейниң ниитилел хөгжүлдезиниң чорудулгазынга күчүлүг салдарын чедирип турар.

Бистиң партиявыстың XXII съездизинге хүлээп алдынган улуг планнарны совет улус амыдыралга боттандырбышаан, сорук кириишкиннг ажылдап турар. Чонуң күжениишкиннериниң үре-түннелдерин бүгү-ле үүлдерден, оон иштинде күчүлүг космос корабльдерин тургусканындан көрүп болур.

Кайгамчык эки космос корабльдерин тургузарынга киришкен бүгү-ле кижилерге, эң ырак орукче бисти белеткеп, даалганы күүседиринге эргежок чугула байалдарны биске хандырып берген бүгү-ле кижилерге изин-биле өөрүп четтирдим, оларны дыңзыы-биле куспактап тур мен!

Ужудукчу кылдыр мени өстүрген Совет ужар үүлге, оон оглу мээн өөрүп четтиргенимни бөгүн, Ужар үүл Флодунун Хүнүнде илергейлээри мөнгө кончуг таарымчалыг-дыр. Ужудукчу деп атка чоргаарланып тур мен. Космоче орук ужар үүлду дамчаан болгай. Ужудукчу кылдыр өөренип алганымга дузалаан болгаш космостуң ыраанче орукту ажыткан айтыкчыларымга база башкыларымга улуу-биле өөрүп четтирдим.

Бистер, совет ужудукчу-космонавтар космосту тус-тузунда чааскаан эвес, а совет улустуң мурнунга, бистиң социалистиг Төрээн чуртувустун мурнунга, Коммунистиг партиявыстың мурнунга бодунун харыысалгазын эки билир, сырый каттышкан найыралдыг коллектив болуп алган штурмнап турар бис. Коммунистер болза, бистин ол сырый каттышкан найыралдыг коллектививистиң сорук киирикчилери болуп турар. Ужудукчу-космонавтар моон соңгаар кандыг-даа даалгаларны күүседиринге белен дээрзин ужудукчу-космонавтарның партия организациязының секретары мен бистиң партиявыстың Төп Комитединге болгаш Совет чазакка бүзүредип тур мен.

Эштер! Космоче бистиң ужудуушкуннарывыс эртем сорулгалыг болгаш бүгү кижи төрелгетенниң эргеажыктарынга дүжүп турар дээрзин медереп билири өөрүнчүг-дүр. Делегейниң улустары ол фактыны төлептии-биле үнелеп шыдаарлар, деннелгени кылырына оларда бир үүл бар болгай: тайбынның океан ындында дайзыннары дайынзырак калчаараашкынны өскүдүп, космос делгемин атомнуг чазылдырыышкыннарның шөлү кылдыр хуулдурарын орадаажып турарлар.

Эргим эштер!

Төрээн чуртувустун, бүгү совет кижилериниң үргүлчү сагыш салыышкынын ужудуушкунун үезинде көрүп чордувус. Силериниң байырлыг телеграммаларынар, радио-телефонну дамчыштыр чугаалажыышкынның үезинде ада ёзузу-биле илергейлээн чаагай сөстеринер бисти сорук киирип, космоска нарын ужудуушкунну чедиишкиннг боттандырар талазы-биле биске чаа-чаа күштерни берип турду, эргим Никита Сергеевич.

Кичээнгей болгаш сагыш салып келгеннер дээш чүректиң ханызындан Силерге өөрүп четтирдим, эргим Никита Сергеевич.

Эвилен-ээлдек чылыг уткуп алыышкынынар дээш улуу-биле четтирдим, эргим эштер-москвачылар!

Тайбынның челенгиижи, кижи төрелгетенниң чырыткызы болгаш идегели—бистиң социалистиг улуг Төрээн чуртувус делгерезин!

Коммунизмниң тургузукчузу — бистиң улуг совет улус делгерезин!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш Никита Сергеевич Хрущев баштаан оон ленинчи Төп Комитединге алдар!

(Эш П. Р. Поповичиниң чугаазын үр адыш часкаашкыннары хей удаа үзе кирип турган).

* * *

Павел Поповичиниң чедирген байырының сөелгү сөстери адыш часкаашкыннарының чангылаашкынынга, мун-мун үннериниң «Уразынга» хоолжа берген.

Оон сөелүнде микрофонга Никита Сергеевич Хрущев чедип келген.

***

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазы

Эргим эштер болгаш өнүүктер!
Эргим бир ада-чурттугларывыс!
Бистин бөмбүрзээвистин хамаатылары!

Космостуң маадырлары-биле байырлалдыг ужуражыр дээш совет кижилер Кызыл шөлге ам үшкү удаа чыглып турар-дыр. Космосче чаа ужудуушкун бүрүзүнде-ле бис космосче улам ханылап, оон чажыттарын шингээдип ап турар бис.

Чылдан бичии-ле ажыг үе бурунгаар баштайгы космонавт, Советтер чуртунун хамаатызы Юрий Алексеевич Гагаринни маңаа уткуп ап турдувус. Ол болза төөгүде бир-ле дугаар баштайгы совет космос корабли «Восток-1-ге» чер бөмбүрзээн долганган болгай.

Эрткен чылдың августа ийиги совет космонавты — «Восток-2» дээр космос кораблинге чер бөмбүрзээн 17 катап дескиндир ужуткан Герман Степанович Титовту уткуп ап турдувус.

А бөгүн бистер мында хары угда дээрниң ийи акылышкыларынга, космостуң ийистеринге—бистиң эргим маадырларывыс Андриян Григорьевич Николаевке болгаш Павел Романович Поповичиге байыр чедирип турар-дыр бис. Олар болза космосту шингээдип алырынга чаа чада болур өндүр улуг маадырлыг чорукту кылганнар.

Москваның ажылчы чоннарынга маадыр-космонавтарны хүндүлеп демдеглээри кайгамчыктыг чаңчыл, бистиң улустуң, бүгү делегейниң мурнакчы кижилериниң өөрүшкүлүг байырлалы болу берген. Космосту шингээдип алырының пионери бистиң социалистиг чуртувус болганынга совет кижилер чоргаарланып турарлар. Улуг Ленин үндезилекчизи болган, делегейде бирги социалистиг күрүнениң төрүттүнгенин совет кижилерниң чылдың-на байырлап турары харын-на маңаа, Кызыл шөлге космосту шингээдип алырынга тиилелгелерниң бо байырлалын демдеглеп турарывыс черле ынчаш ханызы-биле демдеглелдиг болгаш дүрүм ёзугаар эвес чүве бе ынчаш.

Ужудукчу-космонавтар Андриян Григорьевич Николаев биле Павел Романович Попович оларның бөлүк ужудуушкуну—ол дээрге эртемниң болгаш техниканың, экономиканың болгаш культураның кижи кайгаар чедиишкини, ол дээрге кижиниң угаан-бодалының чаа тиилелгези болур-дур. Бөлүк ужудуушкун—ол дээрге планеталар аразының харылзааларының оруунга кылдынган чаа дээштиг базым болур-дур. Харын-на бистиң Совет күрүневиске, бистиң улуска төөгү талазы-биле ындыг маадырлыг чорукту кылыр алдарның таварышканы совет кижилерни онза өөртүп турар. Бистиң улузувус чуртту үлетпүр, эртем-техника, культура талаларына белеткеп алыр аргалыг болган, кол чүве дээрге—чижеглээр чүве чок ужудуушкуннарны оларга кылып болур ындыг эң болбаазырангай космос корабльдерин тургузуп шыдаан эртемденнерни, конструкторларны, инженерлерни, ажылчыннарны белеткээр аргалыг болган. Бистиң чуртувус чаа кижини кижизиткен. Ол кижи болза эртемниң эң чаа чедиишкиннерин мергежилдии-биле шингээдип алган, космос корабльдерин билдилии-биле башкарып турар болгаш бүгү кижи төрелгетенни магададып турар ындыг маадырлыг үүлелерни бүдүрүп турар.

Эрги делегейниң төлээлекчилери бистиң улустуң чедиишкиннерин чежемейнин-даа кудулады көргүзерин, оралдажып турза, олар ону ынчаар кылып чүгле шыдавас, ынчаарга ындыг кижилер ам-даа бары хомудаңчыг-дыр. Ол чүгле болдунмас! АКШ-тың президентизи чораан Трумэн бистиң космонавтарывыстың чаа ужудуушкунун хүлээп көрбезин оралдажып, шынавыла совет кижилер космоска бөлүк ужудуушкунну кылып турар чүве бе дээрзин бүзүредирин негеп турган үүл бар. Ынчалза-даа ол чангыс-ла чүвени чедип алган, үүл дээрге—бодунун чангыс үзелдиглери безин ону шоодуп каавыткан.

Бистиң чедиишкиннеривистиң үндезини—ол дээрге социалистиг система, ажыл-агыйның социалистиг мөзүзу, бистиң күрүневистиң социалистиг тургузуу болур-дур. Төрээн чуртунун, оон экономиказының, эртемнинин, культуразының хөгжүлдезинде бүгү чедиишкиннер Владимир Ильич Ленинниң ады-биле, оон тургусканы Коммунистиг партияның ажыл-чорудулгалы-биле тудуш харылзаалыг дээрзин совет кижилер билирлер. Ленин болза, кижиниң кылып-ла шыдаары, келир үеже ындыг эң-не дидим ужудуушкунну кылган. Ленин ол болза социалистиг революцияның лозунун, капитализмни дүжүреринин болгаш ажылчын аңгының, күш-ажылчы чоннуң эрге-чагыргазын тургузарының лозунун, тайбың база улустарның аас-кежии дээш демисежириниң лозунун идип үндүрген.

Ийет, ол дээрге чонга, оон чогаадыкчы аргаларынга, оон төттүнмес күжүнге ханы бүзүрелге үндезилээн мерген угаанныг бодалдың чедер аргажок ужудуушкуну, революсчу хөлелиишкиниң улуг калбарыышкыны болган.

Эрги тургузугнун кинчилеп турганы улустарны Октябрь революциязы хостаан. Социалистиг революцияның тиилээнинин түннелинде чон бодунун салым-чолунун ээзи апарган. Шаанда хожудангай турган чуртту коммунистиг партияның улуртулгазы-биле ол чаарткан, ниитилелдиң бүгү амыдыралын чаа, социалистиг ёзуга эде тургускан, экономиканың, эртемнинин, техниканың, культураның күчүлүг көдүрлүүшкүнүн хандырган. Совет чурттун чедиишкиннеринин дугайын, оон өндүр улуунуң дугайын коммунизмниң дайзыннары безин чугаалавас аргажок апарган; шак ынчаалдыр ырак бурунгаар баскан, шак ындыг бедикче көдүрүлген бис. Совет Эвилели ол чедиишкиннерни төөгүлүг кыска хуусада — чүгле 45 чыл иштинде чедип алган, ынчаарга ол үениң хей чылдары дээрге дайынның чылдары болган болгай, дайынның ол чылдары чурттун хөгжүлдезинге идиг бөгрден туржук, харын-даа оон ажыл-агыйын хоозурадып, бистиң бурунгаар шимчээшкинивиске моондак кадып турган.

Космонавтарның бо чаа ужудуушкуну-биле холбаштыр бо хүннерде капиталистиг делегейниң хей-хей төлээлекчилери: ону чүге бир-ле дугаарында совет кижилер, совет чурт кылыпкан чүвел? деп айтырыгны база катап салып тургулаар. Чамдыктар ону тывызык кылдыр санап турарлар. Тывызык тып турун бербенер, дээргилер, ындыг тывызык чок. Совет чурт ону чүге бир дугаарында кылганыл дээрге, ол болза социалистиг тургузуушкуннуң оруунга бир дугаарында киргени-биле ону кылган. Совет чурт бир дугаарында капиталистиг тургузугну дүжүрген, боттарының мергежилин, боттарының аргаларын илередир талазы-биле совет кижи бүрүзүнге калбак арганы ол берген. Совет улус хөрээн хостуг тынып, күчүлүг чалгыннарын херип, кайгамчыктыг улуг күжүн көргүскен. Шаанда боттарын эң-не мурнакчы деп санап турган хей-хей чурттарны бистиң чуртувус чүгле четкен эвес, харын эрткен. Шаандагы хаанныг Россияның улустары революция соонда бодунун хөгжүлдезинге шак ындыг чайынналып турар бедиктерни чедип ап шыдаар дээрзиниң дугайын олар көңүс бодавайн-даа чораанныр.

Социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга Совет Эвилелинин улуг чедиишкиннери—ол дээрге бистиң идеяларывыстың күжүнүн, марксизм-ленинизмниң күжүнүн көргүзүү-дүр. Ол чаагай идеяларга бистиң улузувусту кижизидип келген болгаш кижизидип турар. Маадыр-космонавтар Гагарин, Титов, Николаев болгаш Попович олар дээрге коммунизмниң тургузукчузу—бистиң улузувустун, бистиң улуг ленинчи партиявыстың төлептиг ооллары-дыр. Ынчаарга бистер бөгүн бистиң космонавтарывыска, бистиң эртемденнеривиске болгаш конструкторларывыска, инженерлеривиске болгаш ажылчыннарывыска чаа тиилелге-биле холбаштар байыр чедирип тура оларның тиилелгези, оларның алдары марксизм-ленинизмниң идеяларының, бистиң улуг Ленинивистиң идеяларының болгаш генийиниң ачызы-биле чедип алдынган дээрзин эки медереп билип турар бис.

Бистер чаа тиилелгелерни демдеглеп тура, улуургавас, чедип алдынган үүлге ооңургавас ужурлуг бис. Бистиң мурнувуста ам-даа хей-хей бергелер бар, улустуң амыдырал деннелин улам-на бедик көдүрер дээш биске ам-даа хей-хей үүлдерни кылыры херек дээрзин билир бис. Совет кижилер ону эки билип турар, ол сорулгаларны шиитпирлээриниң бүгүле аргалары чуртта ам бар дээрзин олар билир. Партияның XXII съездизинин хүлээп алганы улуг Программаны күүседири-биле күштерни амдаа эки мобилизастаар болгаш ажылдаар, ажылдаар болгаш ажылдаар херек. Бедик организастыг чорук, чүвени тодаргай билири, быжыг турушту чорук, күш-ажылга шудургу чорук төлевилеттинген планнарны кыска хуусааларда боттандырарының аргазын биске берип турар.

Бистиң практиктиг ажылывыска кандыг-бир четпес үүл илерей бөгрге шуугаазын үндүрүп турар капиталистиг янзы-бүрү төлегечилер боттары чаргыткайнып турганнар аан. Октябрь революциязының сөелүнде чылдарда ындыг төлегечилер чеже турбаан дээр! Олар ам кайдал? Оларны төөгү бок хааржаанче киир ширбипкен. А бистиң чуртувус ленинчи орук-биле бурунгаар бүзүреллиг чоруп—хөгжүп, быжыгын база чаа-чаа күштерни немеп, байлаан көвүдедип, бодунун ажыдыышкыннары-биле болгаш тиилелгелери-биле делегейни кайгадып, магададып турар. Ынчаарга бистиң улузувус, бистиң чуртувус оон-даа өскени көргүзер болдур эвеспе! Бүгү-ле улустар улуг арга-мергежилдиг. Херектиң ужуру үүдел дээрге ол арга-мергежилдерни ажыдарынга, кижи бүрүзүнүң болгаш бүгүденің чогаадыкчы күштерин улустарның арге-ажыктарынга, депшилгенің болгаш тайбынның эрге-ажыктарынга ажыглаарынга чогумчалыг байалдарны тургузарында.

«Восток-3» болгаш «Восток-4» совет космос корабльдериниң хей хүннерде ужудуушкуннары-биле бистиң чуртувус космос делгеминге кижиниң бөлүк дугуруштунган хөделиишкиннериниң, Октаргайны шингээдип алырының оруунга чаа үе-чаданың эгезин салган. Ийи космос корабльдерин салып үндүргени, оларның харыуда ужудуп турганы болгаш харыуда черге кээп хонганы болза мурнай-ла санап каан орбитаже баш удур көрдүнген хуусаада оларны чазыг чокка салып үндүрген техниктиг аппаратураның ылаптыын болгаш ынаныштыын көргүскен. Ынчалза-даа ол дээрге херектиң чүгле чаңгыс талазы-дыр.

Өске, оон-даа тудак чок чугула талазы үүдел дээрге, ужудуушкун үезинде ужудукчу-космонавтарның дугуруштунган хөделиишкиннеринде болур. Оларның аразында дорт, ийи таланың, быжыг радиотелевиние харылзаазын боттандырган турган. Космонавтар корабльдериниң башкарбыыаан, бот-боттарының хөделиишкиннерин денге таарыштырып, информацияны солчуп, боттарының хайгаралдарының түннелдерин деннештирип шыдааннар.

Ындыг болган төлээде эштер Николаев биле Поповичиге оларның мурнунда чораан Гагаринге болгаш Титовка бодааргa, космоска хөглүг болган-дыр; олар чүгле Чер-биле харылзаа тудуп шыдаан эвес, харын-даа бот-боду-биле чугаалажып база ажылдап олура-ла бот-бодун көрүп чорааннар-дыр. Олар ийи кижиниң ырлаар ырын ук таварылгага кончуг тааржыр кылдыр күүседип, Октаргайга бот тывынгыр уран үүлдүң концертин безин көргүскен хевирлиг болганын силер билир болгай силер, ынчаарга мөнгө бодап турарым-биле алырга, бистиң космоска моон соңгааргы планнарывыска ол черле дүгжүп турар-дыр.

Чыскаалыпкан ракеталар бисти алгаш,
Сылдыстардан сылдыстарже ужуга бөгр.
Базып эрткен истеривис космоска
Балаттынмайн артып калыр,
бүзүрөөр мен.

Космоска ужудуушкуннарга хөделиишкиннерни дугуржуп алыр, коллективтиг чорук — Октаргайны шингээдип алырының херээнге онза чугула үүл-дур. Космос корабльдери делегей делгеминче ханылап кирген тудум-на, олар еске космос корабльдери-биле болгаш планеталар аразының дамчыыр станциялары-биле улам улуу-биле демниг хөделир болгаш Чер-биле харылзааны оларны дамчыштыр тудар апаар. Космонавтиканың адазы улуг орус эртемден Константин Эдуардович Циолковский космоче ханылап киреринин оруун чогум-на ынчаар бодап чораан.

Космостуң боду ышкаш, космосту шингээдип алырынга чедиишкиннер—ол дээрге бүгү кижи төрелгетенниң ажыглалы болур. Ындыг болган төлээде космосту билип алырының түннелдери бүгү-ниити буян, бистиң магалыг планетавыс—Чер кырында чурттап турар бүгү-ле кижилериниң ажыглалы болур ужурлуг.

Космоче бөлүк ужудуушкунну делегейге бир-ле дугаарында бодунуң маадырлыг ооллары — майор Андриян Григорьевич Николаев биле подполковник Павел Романович Попович кылганынга совет улус чоргаарланыр эргелиг. Бо ужудуушкунга оларның кайызы-даа боттарын бистиң улуг Төрээн чуртувустун төлептиг хамаатылары, ёзулуг коммунистер кылдыр көргүскен болгаш партияның база чазактың даалгазын күүседиринге эң-не эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруун илереткеннер.

Андриян Николаевтиң башкарып чораны «Восток-3» деп космос корабль-спутниги ужудуушкунга 95 шак болган — тодаргайлаарга барык-ла дерт хондур ужуткан. Ук үениң дургузунда ол чер бөмбүрзээн 64 ажыг катап долганган болгаш 2 миллион 600 муң километр ажыг ыракшылды эрткен.

Павел Поповичиниң башкарып чораны «Восток-4» деп космос корабль-спутниги 71 шактың дургузунда бистиң планетавысты 48 ажыг катап долгандыр ужуткан болгаш 2 миллион километр хире ыракшылды эрткен.

Бистиң маадырларывыска бөгүн Владимир Ильич Ленинниң Мавзолейниниң индириндан байыр чедирери мөнгө аажок улуг өөрүшкү болуп тур. Коммунистиг партияның Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун, Совет чазактың, бистиң бүгү маадырлыг улузувустун өмүнээзинден эргим Андриян Григорьевич силерге база эргим Павел Романович силерге космоска шылгарарлыг тиилелге-биле холбаштыр изиг байырны чедирип, бистиң ынак төрээн чуртувусту болгаш силерниң боттарынарны мөнгө үелерде алдаржыткан маадырлыг чорук дээш силерге чүректиң эң-не ханызындан өөрүп четтиргенимни илергейлеп тур мен.

«Восток-3» болгаш «Восток-4» деп корабль-спутниктерге космоска хей хүннерниң бөлүк ужудуушкунун делегейге бир дугаарында боттандырганы дээш ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумуну Андриян Григорьевич Николаевке болгаш Павел Романович Поповичиге Совет Эвилелиниң Маадыры деп атты тывысканын дыңнадыры өөрүнчүг-дүр. Бедик шаннал-биле холбаштыр силерге бүгү чүрээмниң ханызындан байыр чедирип тур мен.

Космос талазы-биле силерниң алышкыларынар Юрий Гагаринге болгаш Герман Титовка тывысканы ышкаш, Андриян Григорьевич биле

(Уланчызы 3-кү арында).

Эрес-дидим коммунистер-космонавтар, октаргайның алышкылары, алдарлыг ниити херектиң талазы-биле өнүүктер—олар ам дертеле апарганнар. (Солагай талазындан он талазынче)—Юрий Гагарин, Андриян Николаев, Павель Попович болгаш Герман Титов.

СЭТА-ның тускай корреспондентизи А. Брянов тун фотозу.

ТӨРЭЭН ЧУРТКА БОЛГАШ ПАРТИЯГА ЙӨРЭЭЛ

***

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазының төнчүзу

Павел Романович силерге ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтары деп хундулуг атты тывыскан.

Космостуң маадырларының адаиелери — Анна Алексеевна Николаевага, Федосья Касьяновнага болгаш Роман Порфирьевич Поповичилерге ханы хундуткел-биле байыр чедирип тур мен. Биче сеткилдиг ажыл-ишчилер олар бистиң үевистиң ёзулуг маадырларын кижизиткеннер.

Маадырның чедишкинниг болуурунга база-ла дөгүм идиглиг болган Павел Романовичиниң кадайы—Мария Лаврентьевнага байыр чедирерин менээ бала-ла чөпшээреп көрүнер. Мария Лаврентьевна мурнунда ужудукчу тускай эртемниг чораан дээрзин чугаалаза чогуур. Ындыг болган төлээде ол база-ла эрес-дидим кижи-дир. Оларның кызы Наташа өзүп олурар—магалыг өг-бүле-дир!

Бистиң бөгүнгү байырлалывыс ССРЭ-ниң Агаар Флотунуң Хүну-биле капсырлажы бергени бистиң шуптувуска улуг өөрүшкү болуп турар-дыр. Космонавтарның ужудушкуну агаар флодун хөгжүдеринге улам ынайгы бурунгаар базым болуп турары-биле бо капсырлажылга магалыг болуп турар-дыр. Бүгү-ле совет космонавтар алдарлыг совет ужар үүлдүн хүрээлениден үнген. Бо таварылганы ажыглап алган, ужар үүлдүн, самолёт тудуунун болгаш ракета тудуунун талазы-биле ажылдап турар бистиң кайгамчыктыг ужудукчуларывыска, инженерлеривиске, техниктеривиске, ажылчыннарывыска, албан-хаакчыларывыска бо ийи дакпыр байырлалды таварыштыр чүректиң ханызындан байыр чедирерин болгаш совет агаарга ужудуушкунну хөгжүдеринге болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң камгаланыр аргалыын быжыглаарынга чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун оларга күзээрин менээ чөпшээреп көрүнер!

Космостуң совет маадырлары—ол дээрге чоннуң ханызындан үнген, Коммунистиг партияга кижизиттирген, коммунизмниң хөрээнге кызыгаар чок бердинген кижилер-дир. Октаргай алышкыларының аразындан бистер бөгүн бистиң чуртувустуң янзы-бүрү национаддарының төлээлекилерин — орустарны, украинни болгаш чуваш кижини көрүп турарывыс мырынай магалыг-дыр. Космонавтарның өг-бүлези келир үеде бистиң хөй национаддыг күрүневи стиң улустарының чаа-чаа ооллар, кыстары-биле немежир дээрзинге бистер бүзүрээр бис!

Маадыр-космонавтар — ол дээрге коммунистиг ниитилелдиң кижизинниң магалыг будуш-шынарларын—бедик интеллектуаддыг культураны, сагыш-сеткил талазы-биле арыг болгаш мага-бот талазы-биле бүрүн чедишкен чорукту бөгүн боттарында сиңирип алган кижилер-дир. Оларның ажыл-хөрээн төрээн чуртунга ынакшыл, хөй-ниитиниг мурнунга хүлээлгезин медереп билир чорук, коммунизмниң өндүр-чаагай идеалдары хей аът кирип турар.

Эргим эштер, өнөүктер!

Бистиң бөгүнгү байырлалывыска эң-не хундулуг черни совет эртем эллээр эргелиг. Октаргайны план ёзугаар шинчилээрин совет эртем базым санында-ла боттандырып турар. Бергелерни улай-улай ажып эртпишаан, совет эртем бойдустуң чажыдын улай-улай ажыдып турар. Космосче улам ындай чүгле ханылап кирип болурун эвес, харын аңаа үр үеде чурттап база ажылдан болурун бадыткаан совет космос корабльдериниң бөлүк ужудуушкуну бистиң аңачурт эртеминиң болгаш техниказының чаа эң улуг тиилелгези болуп турар.

Космоска ужудуушкуннар — ол дээрге эртемденнериниң, конструкторларның, инженерлеринің, техниктеринің, ажылчыннарның улуг коллективтериниң кайгамчык улуг күжениишкиннериниң түннели-дир. Тулган күчүлүг ракеталар-даа, кижиниң аайындан эртпес хувулгаазын космос корабльдери-даа, бичиндаа чазыг чок шын саналгаашкыннарны кижиниң дүрген кылырына дузалажып турар кайгамчык угаанныг машиналар-даа оларның чогаалыкчы генийи-биле болгаш сорук кириишкиннинг күш-ажылы-биле турсуткан. Совет эртемниң ол тиилелгелери чокка, бистиң бедик сайзырангай үлетпүрүвүс чокка космоска ужудуушкуннар болдунар арга чок турган ийик.

Бойдустуң эң-не чедип алдынмас, эң-не билдинмес кылдыр сагындырар чажыттарынче эртемденнер улам дидими болгаш ханыза-биле кирип турар апарган, эртемниг бодалдың көстүп көрбээн чечектелиишкининиң үезинде чурттап турар-дыр бис. Эртемниң күчүлүг күжү бистин үевисте бүдүрүлгениң хөгжүлдезинге болгаш амгы үениң ниитилелиниң бүгү амыдыралына уламна улуг салдарны чедирип турар. Үрегдээшкинче угландырган ол күш кижи төрелгетенге санап четпес халапты таварыштырып болур. Тайбын тургузукчу сорулгаларга ажыглап турар ол күш ниитилел дешилгезин кайгамчык улуу-биле дүргедип болур болгаш дүргедедир-даа ужурлуг. Коммунизм тиилеп турар бистин чуртувуста эртем аажок улуг беликче көдүрүлген. Эртемни хөгжүдеринге болгаш чечектелдиреринге совет улус күштерин болгаш хөрөнгилерин харамнанмайн турар.

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССР Эвилелинин Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың өмүнээзинден бистиң эртемденнеривиске, инженерлеривиске болгаш ажылчыннарывыска — эң-не нарын космос техниказының тургузукчуларынга оларның күжениишкинниг, бистиң Төрээн чуртувустуң алдарынга ёзулуг-ла чогаадыкчы күш-ажылы дээш чүректиң ханызындан байыр чедирерин болгаш оларның улуг болгаш чаагай ажылхерээнге чаа-чаа чедишкиннерин оларга сеткилдиг ханызындан күзээрин менээ чөпшээреп көрүнер.

Чер кырынга болгаш космоска бүгү-ле магалыг чаагай үүлдерин кижи күш-ажыл-биле болгаш чүгле күш-ажыл-биле тургузар. Бистиң чуртувуска социализмни совет кижинин күш-ажылы-биле тургускан. Коммунизмниң улуг чаагай ораның миллион-миллион совет кижилериниң чогаадыкчы күш-ажылы-биле тургузуп турар. Социализм болгаш коммунизм — Октаргайның делгемнерин кижи төрелгетениң штурмнап турары болгаш штурмнаар апаары идегелдиг космодром ол-дур.

Космосту шингээдип алырынга бистиң чаа чедишкиннеривис ханызы-биле тайбынга ынакшылдыг, ёзулуг-ла гуманистиг болуп турар. Ынчаарга буржуаз бижээчилер канчаар-даа кажарлап оптап турза, ону өске кылдыр көргүзери оларга чедип алдынмас.

Эртемниң болгаш техниканың амгы хөгжүлдезинин үезинде бүгү-ле улустар аас-кежиктиг болуп, тайбың чурттап база хандыртынган туруп болур. Ону чедип алыр төлээде хамыктың мурнунда чер кырынга тайбынны камгалаар болгаш быжыглаар херек. Ниитилел амыдыралының социалистиг үндезиннеринче шилчиир чорук бистиң планетавыстың бүгү-ле улустарынга эң-не улуг аас-кежии болур ийик деп санап турар бис. Ынчалза-даа ниитилел тургузуунун айтырыгларын улус бүрүзү бот тускайлап шиитпирлеп турар.

Бүгү-ле күрүнелериниң улустары оларның социал-политиктиг тургузуундан хамаарылга чокка тайбынны камгалаарын болгаш быжыглаарын хереглеп турар. Тайбын кожахелбөө догуннаашкын, тайбынны камгалаары болгаш быжыглаары улустарга улуг кежиктерни бээр. Улустарның күжениишкиннери үрегдээшкиниң чепсектерин тургузарынга эвес, а экономиканы хөгжүдеринге, бүдүрүлгениң чепсектерин тургузарынга үнер апаар. Кижилериниң аажок улуг күжениишкиннери болгаш аажок улуг чарыгдалдар хыдыышкынның чепсектерин, үрегдээшкиниң чепсектерин тургузарынга, бүгү-ле материалдыг болгаш угаан-бодалдың үнелиг үүлдериниң тургузукчулары — кижилерни узуткап чок кылырынга үнер чорукту моон сонгаар боллуруп болбас.

Бистер болза хөрөнгилеривисти болгаш күштеривисти тайбын тургузуушкунче, улустарның айыыл чок чоруун хандырарынче, ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин көдүреринче угландырбышаан, тайбын дээш быжыы-биле туржуп турар бис, туржур-даа бис.

Тайбыны хандырар төлээде үүү херегил? Ону чедип алыр төлээде тайбынны быжыглаарының орук-тарын чүгле бистин улузувустун, бистин күрүневистин, бистин чазаавыстын болгаш социалистиг чурттарның чазактарының шын билири херек эвес. Ону социализмнин удурланыкчылары, капитализм чурттарының чазактары-даа билген турары херек.

Капиталдың кызыгаар чок тергиндеп турганының өткен үеларын ам кандыг-даа күш, реакцияның кандыг-даа күжениишкиннери дедир эгидип шылавас дээрзин социализмнин удурланыкчылары билзе чогуур. Социалистиг тургузугнуң тиилээни болгаш чедишкиниг хөгжүп турары ол күрүнелерде социалистиг тургузугну узуткан чок кылыры кымга-даа күш четтинмес. Төөгүнүң дуржулгаларын эрги делегейниң төлээлекилериниң билип алыр өйү ам черле келген. Бир эвес Россияга социалистиг революцияның баштайгы чылдарында бирги социалистиг күрүневи боой тулары империалистиг күрүнелерге күш четтинмээн болганда, ынчаарга ам реакцияның кара сагыштыг бодалдары бойлап дүжер чорукка шуут таваржыр апаар. Совет Эвилели, социализмнин чурттары ам эң-не болбаазырангай техникалыг, бедик сайгырангай экономикалыг, үлетпүрлүг, эртемниг болуп турар, бодунун күрүнезин, бүгү социалистиг лагерьни камгалаарының эң-не болбаазырангай чепсектер оларда бар.

Биске бодунун капиталистиг ёзучурумун дөгөрин ораалдажыр, кыжаныышкынның азы дайын кыпсып үндүрериниң дузазы-биле улустарны социалистиг оруктан ойталаарынче албадар дээр болза согур болгаш угаан-сарыыл чок кижи болур херек. Бир эвес империалистиг лагерьде ол угаан-сарыыл чоктар боттарының агрессчи кара сагыштыг бодалдарын амыдыралга боттандырарын күзей-даа бээр чүве болза, оларның өөзу капитализмниң бодун боду өлүртүнгени-биле бир дөмей чорук болур. Капиталистиг делегейниң ооц-биле кыжаныр турары шак ындыг чепсектер социализм чурттарында чүгле бар болуп турар эвес, а харын-даа чепсек талазы-биле оларны ажып турар. А идея талазы-биле бистер кымдан-даа артык күштүг бис, чүге дээрге бистиң идеяларывысты чүгле социалистиг чурттарның улустары деткип турар эвес, марксизм-ленинизмниң идеялары бүгү делегейниң депшилгелиг кижилериниң медереличе ханызы-биле сиңиигип кирген.

Кижилер хостуг чурттап, даартагы хүну дээш дүвүревес болур төлээде, тайбынны быжыглаар болгаш чепсегленнишкинни делегейниң шыңгыы контролю-биле бүгү-ниити дүжүрерин чедип алыр дээш бүгү-ле үүлдерни базым санында-ла кылыр херек. Чепсегленнишкинни дүжүреринче аппар чыдар орукта ам-даа аштаттынмаан бүгү-ле даштары, ам-даа үзуткаттынмаан бүгү-ле шаптараазынарны оруктан ап октаар херек.

Ынчаарга хамыктың мурнунда делегейниң ийиги дайынының артынчыларын чок кылыр. Герман тайбын керээзинге ат салыр херек. Ол чорук болза туруп турар болгаш делегейниң үшкү дайынының хыптып үнериниң айыылын бодунда тудуп турар маргылдаалыг айтырыгларны шиитпирлээринге эки үндезин болур ийик. Өйү келген, ынчалза-даа шиитпирлеттинмээн делегей айтырыгларының аразында ийи немец күрүнелерни хүлээп көөрү болгаш оларны Каттышкан Нациялар Организациязынга хүлээп алыры; Герман тайбын керээзинге ат салырынга үндезилээш. Барыын-Берлинде эжелел ёзу-чурумун узуткаары; Барыын Берлинде НАТО-нуң шериг баазаларын узуткаары, барыын талакы күрүнелерниң шериглерин Барыын Берлинден үндүрери дээн ышкаш шак ындыг эң чугула айтырыглар бар болуп турар.

Чылча шаптырган гитлерлиг Германияның дүжүп бергениниң соонда 17 чылдар дургузунда хөй үүлдер өскерилген, ынчаарга барыын талакы чурттарның шериглериниң Барыын Берлинге турар эргези шагдала өске характерлиг болу берген. Ам барыын талакы күрүнелериниң шериглери болза агрессчи бөлүглежиишкин НАТО-нуң шериглери болуп турар, а ол шериглериниң согугжу чудуруу Барыын Германияның адаанзырак күштери болуп турар. Ынчангаш империалистер боттарының шериглерин Барыын Берлинге тургузары дээш салдынмайн туттунуп турарлар. Олар болза тайбынны, чепсегленнишкинни дүжүрерин күзевейн, а чаа дайынга күштерин чыып мөөнцеп турарлар.

Бистер тайбын дээш, чепсегленнишкинни дүжүрери дээш туржуп турар бис деп, барыын талакы күрүнелериниң төлээлекилери бар-ла шаа-биле шынзыларын ораалдажып турарлар. Ынчалза-даа ол шынзыышкынларны оларның Барыын Берлинде эжелел ёзу-чурумун хевээр арттырып турары-биле, социалистиг күрүнелерни НАТО-нуң шериг баазалары-биле хүрээлеп турары-биле канчап дүүштүрер боор. Оларга ол бүгү үүлдер тайбыцга эвес, а чаа дайынны белеткээринге херек болуп турар. Боттарында туруп турар социал-политиктиг тургузугну Барыын-Берлиниң чурттакчыларының хевээр арттырарына эжелел шериглери эргежок чугула болуп турар дээр янзылыг кылдыр империалистер алгыржып турарлар. Ол дээрге илергей-ле хоозун-меге чорук тур, чүге дээрге Барыын-Берлинде турып турар ол тургузугга кым-даа семевейн турар, аңаа кым-даа кыжанмайн турар.

Бүгү-ле улустарның социал-политиктиг тургузугну шилип алыр эргезин хүлээп көрүп турар бис, өске күрүнелериниң иштики херектеринге холгаарлаваан болгаш холгаарлавайн-даа турар бис деп, бистер чангыс удаа эвес медеглеп келген болгаш медеглеп-даа турар бис. Барыын Берлиниң чонунуң болунуң күзеп турары шак ындыг социал-политиктиг тургузугну шилип алырын Барыын Берлиниң чурттакчыларына хандырар деп, Совет чазак чангыс удаа эвес медеглеп келген. Барыын Берлиниң чону делегейниң бүгү-ле чурттары-биле чогумчалыг харылзааларлыг турар болбайнаан.

Ниитилел тургузуун шилип алыры хостуг болурунга Барыын Берлиниң чонунга эжелел шериглериниң турары хевирлиг магадылал херек болуп турар деп, империалистер бадыткап турарлар. Ол болза хейхоозун сылдаг-дыр деп, бистер санап турар бис. Бистер магадылалга чөпшүжер бис, ынчалза-даа ол магадылалдар тайбың керээзинге ат салганы-биле хандыртынган турар ужуруг. Бир эвес ол четпес болур чүве болза, Барыын Берлинге Каттышкан Нациялар Организациязының шериглериниң тур үеде турарынга чөпшээрежир бис. Ынчалза-даа магадылал кылдыр киирген деп болур ол шериглер агрессчи шериг бөлүглежиишкини НАТО-нуң, социалистиг чурттарга удур дайын чорудары-биле тургускан бөлүглежиишкиниң кежигүннери болуп турар чурттарның шериглери болурунга бистер чөпшээрежип шыдавас бис.

Бистер ол чорук-биле чөпшээрежип шыдавас бис, ынчангаш Герман тайбын керээзин чарары болгаш аңаа үндезилээш Барыын Берлинде байдалды чогумчалыг болдурары дээш демиселге бодувустуң күжениишкиннеривисти соксатпас бис. Ол болза делегейниң ийиги дайынының артынчыларын чок кылыр угаазылалдыг, кара чангыс шын шиитпир-дир.

Бир эвес барыын талакы күрүнелер бисти билбес чүве болза, ынчаарда Герман Демократтыг Республика-биле тайбын керээзин чарган, дайынны байдалын оон-биле узуткаар апаар, оон өске арга бисте чок. ГДР-ниң төвүнде туруп турар Барыын Берлинде эжелел ёзучурумуу-даа аңаа үндезилээш күш чок болур. Бистиң ону кылырывысты империалистиннің кандыгдаа кыжаныышкыннары доктааның шыдавас. Дайын доозулган соонда, тайбың керээзинге ат салыры — дайынга киришкен бүгү-ле күрүнелерин чүгле эргези эвес, харындаа хүлээлгези болур. Бистиң тайбың саналдарывыска, чүгле угаансарыыл чок кижилер удурланып болур.

Империалистер биске кыжаныр турарлар, ынчалза-даа оларның кыжаныышкыннары тайбынга ынакшылдыг чурттарны коргудуп шыдавас. Империалистиг чурттардан эвээш эвес күштерлиг болгаш эвээш эвес болдунар аргаларлыг ындыг чурттарга кыжаныр чорук — ол дээрге бодун боду өлүртүнерлериниң кыжаныы-дыр. Бистер ол кыжаныгларны тоовас болгаш делегейнин ийиги дайынының артынчыларын узуткаар, чепсегленнишкинни бүгүниити дүжүрер дугайында дугуржулгалыг чорукту чедип алырының болгаш боттарының социал-политиктиг тургузуундан хамаарылга чокка бүгү-ле күрүнелерниң тайбын кожахелбөө догуннаарынга эң дээре болдунар аргаларны тургузарынга орукту аштап арыглаар дээш бүгү-ле үүлдерни кылыр бис.

Бир эвес улустар аразының нарын айтырыгларын бүгү талаларының эрге-ажыктарын бот-боттарының аразынга барымдаалап турган, кады ажылдажылганың үндезининге шиитпирлээр күзел бар болур болза, ындыг кады ажылдажылга бодунун үре-түннелдерин бээр дээрзин сөөлгү үенин дуржулгазы көргүзүп турар. Маная холбаштыр ийи чижекти айтыр бодай-дыр мен.

Лаоска болуушкуннар улуг дайынче шилчий берип болур айыылды үр үеде тургузуп келген. Лаос айтырының аайлап шиитпирлээринге чогумчалыг түннелдер чоокта чаа чедип алдынган дээрзи билдингир болгай.

Барыын Ириан дугайында айтырыг оон база-ла тудак чок чидиг, дайын-биле капсырлашкан турган. Индонезия биле Голландияның аразынга дугуржулга сөөлгү хүннерде чедип алдынган, ол дугуржулганы ёзугаар Барыын Ириан 1963 чылдың майдан эгелээш Индонезияның эргелелинче шилчиир болгаш Индонезияга Голландияның колониалдыг тергиидели ындыг янзы узуткаттынган турар.

Ол таварылга-биле ходбаштыр бистер Индонезияның президентизи доктор Сукарнога, найыралдыг бүгү индонези улуска Барыын Ириаңның хосталганы-биле болгаш болдунуң төрээн чуртунга оон эгиттингени-биле байыр чедирээлинер.

Улустар аразының нарын айтырыгларын чаа дайынның кыжаныының аргазы-биле эвес, а тайбын аайлап шиитпирлээшкиниң аргазыбиле шиитпирлеп болур болгаш шиитпирлээр-даа ужурлуг дээрзин бо ийи чижек тодаргай көргүзүп турар-дыр. Ол арга тайбынның эргеажыктарынга дугжуп турар кара чаңгыс шын арга деп санавышаан, нарын айтырыгларны шак ынчаар шиитпирлээрин Совет Эвилели кезээде деткип келген болгаш деткиддаа турар.

Герман тайбың керээзинге ат салыр дугайында, Герман Демократтыг Республиканы болгаш Германияның Федеративтиг Республиказын Каттышкан Нациялар Организациязынга хүлээп алыр дугайында база Барыын Берлинге хостуг хоорайның ёзу-чурумун тургузарының дугайында айтырыгларны ындыг улегер-биле шиитпирлеп болур ийик деп бистер санап турар бис. Ол чорук тайбының херээн быжыглаарынга улуг салыышкын болур ийик, бүгү кижи төрелгетенни сонуургадып турар кол айтырыгның — чепсегленнишкинни делегейниң шыңгыы контролю-биле бүгү-ниити дүжүреринин айтырыының талазыбиле чугаалажыышкыннарга таарымчалыг байдалдарны тургузар ийик.

Бөгүн мөөң чугаалаар деп бодаанын улустар аразының айтырыгларының талазы-биле эллээн каш чазалгалар бо-дур.

Эргим эштер, өнөүктер!

Космосту өөренип көөрүнге болгаш шингээдип алырынга бистиң тиилелгелеривистиң үндезини болза коммунистиг тургузуушкунда совет улустуң чедишкиннери болур. Ынчангаш бистер Октаргайның ужукыдыы чок делгемнерин штурмнавышаан, экономиканы, эртемни болгаш культураны хөгжүдер талазыбиле боттарывыстың хүн бүрүдеги ажыл-херектеривистин дугайын утпайн турар бис. Ол ажыл-херектер бисти база-ла өөртүп турар. СЭКПниң XXII съездизи совет кижилерни коммунизмниң тиилелгези дээш улуг демиселче көдүрүп үндүрген. Коммунизм тургузуушкунунуң программазы-биле сорук киргген совет улус улус ажыл-агыйының болгаш культураның бүгү-ле адырларынга чаа-чаа бедиктерни чедишкиниг чедип ап турар. Бистиң үлетпүрүвүс, көдээ ажыл-агыйывыс эки хөгжүп турар.

Бүдүрүлге планнарын болгаш боттарының социалистиг хүлээлгелерин чедишкиниг күүседип турар бүгү-ле үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудугларының, колхозтарның, совхозтарның коллективтериниң бистиң космос маадырларывыска алдар болдурган бо байырлал хүнүнде байыр чедирерин чөпшээреп көрүнер. Олар база коммунизмниң бедиктерин штурмнап турар маадырлар-дыр.

Бистер магалыг, маадырлыг үеде чурттап турар-дыр бис, эштер. Ынчангаш бистиң Төрээн чуртувустуң материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарын бүгү-ле күштеривис-биле көвүдиилиңер. Коммунизмниң улуг идеалдары — бүгү-ле улустарга Тайбын, Күш-ажыл, Хосталга, Дең эрге, Акы-дүңмалышкы чорук болгаш Аас-кежии бүгү чернин кырынга тиилээн турар үени боттарывыстың карак кызыл күш-ажылывыс-биле чоокшуладыылыңар.

Космосту шингээдип алырынга Совет Эвилелинин чаа тиилелгези депшилгелиг бүгү кижи төрелгетенни магадаткан. Совет чазактың адынга, бистиң партиявыстың Төп Комитединге, алдарлыг космонавтарның адынга байыр чедирген мүн-мүн бижиктер кээп турар-дыр. «Восток-3» болгаш «Восток-4» корабльдериниң космоска ужудуушкуну-биле холбаштыр байыр чедириишкинин чоруткан бүгү-ле күрүне болгаш хөй-ниити организацияларына, эртемниң ажылдакчыларына, акы-дүңма партияларга болгаш хөй-ниити организацияларынга, эртемниң ажылдакчыларына, байыр чедириишкинин чоруткан-пушаан, база ол болуушкунга бистин-биле кады өөрүп турар бүгү-ле кижилерге Совет чазактың болгаш партияның Төп Комитединиң өмүнээзинден өөрүп четтириишкинин илередирин чөпшээреп көрүнер.

Бистиң улуг улузувустуң шынчы ооллары—маадыр-космонавтар Андриян Николаев биле Павел Попович делгерезин!

Бистиң алдарлыг совет Төрээн чуртувус делгерезин!

Коммунизмнин тургузукчузу—совет улуска алдар!

Бистиң төрээн Коммунистиг партиявыска—Ленинниң партиязына алдар!

Бүгү делегейге тайбың делгерезин!

(Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары үргүлчү үзе кирип турган).

* * *

Совет улустарның тиилелгезинге алдар кылдыр Совет Эвилелинин Гимнизи байырладдыы-биле чаңгыланып турган. А индир кырынче бирлиг бөлүк уруглар шагда-ла халчып үне берген. Бөгүнгү байырлал оларның өөрүшкүү-биле база чыыткыланган. Олар космонавтарга, партияның болгаш чазактың удуртукчуларына болгаш маадырларның төрелдеринге чечектерни тутсуп турганнар.

Индир кырында дөрт космонавтар —Гагарин, Титов, Николаев, Попович олар куспактажыпкан турганнар. Космосту шингээдип алырынга совет улустуң чаа шылгарангай тиилелгелинге турасклаткан чыскаалдың бирги чангызы болуп, күзел-сорук-тугларының марыжы, эндузиастарының марыжы дыңналып турган.

Төөгү музейиниң шпилиниң адаа чарыында аажок бедикте чаа космонавтарның чуруктары-биле кожа: «Космостуң чагырыкчылары — совет эртемденнерге, конструкторларга, инженерлерге, техниктерге болгаш ажылчыннарга алдар» дээн бижиктиг лозунгу аскан.

Ол сөстер сеңээ-дир, совет кижи. Кым-даа болзунза, ол хүн кая-даа турган болзунза, совет эртемнин, бүгү чоннуң чижеглээр чүве чок маадырлыг чоруунга бодунуң күш-ажылынын кезиин кириштирген сеи.

Улуг байырладдың өөрүшкүзү Кызыл шелду доюлдурупкан. Колониаларның кырында космонавтарның портреттери-биле кады—СЭКП Төп Комитединиң Президиум кежигүннериниң портреттери. Чыскаалганнар космостуң чагырыкчыларына байыр чедириишкининиң чылыг сөстерин дамчытпышаан, бистиң Төрээн чуртувустуң улустарын чаа-чаа тиилелгелерже аппар чоруур Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка ханы өөрүп четтириишкинниң сөстерин илергейлеп турганнар.

«Ильич бистиң-биле кады байырлап тур» деп каан бижиктиг транспарантыны тудуп алгаш найысылалдың мурнуу-барыын чүгүнүп тудуг-жулары Кызыл шелге чедип келгеннер. Чыскаалганнарның колонна бүрүзүнүң бажында улуг баштынчының потреди. 43 чыл бурунгаар Кремль ханазының чанында аъттанып үнүүшкүнче оон сөстери чаңгыланып турган ышкажыгай. 1919 чылда Май 1-ниң чыскаалынга аңаа чедип келген бичин уруглар ийтпышаан, Владимир Ильич чугаалаан. «Бистиң чаштарывыстың чүнү көөрүнүн дугайын амга чедир тоолда ышкаш даап чугаалап турган болгай, ынчаарга ам, эштер, бистин тургускан-ывыс социалистиг ниитилелдин тудуу—утопия эвес дээрзин силер тода көрүп тур силер. Ол тудугну бистеринің уругларывыс оон-даа артык карак-кызыл тургузарлар». Октябрьның бирги тиилелгезин дарганып турган кижилерниң ажы-төлдери —Мавзолей баары-биле эртип бар чоруурув ол-дур. Кан эзилдирикчилери болгаш тудугжулар, машинистер болгаш аргыкчылар, космостуң эрес-дидим чагырыкчыларына чалгынларны кылып берген кижилер эртип бар чорлар. Чер кырының күш-ажылчы «Космиктиг» вахтазының маадырлары эртип турлар.

Кижи бүрүзү ам индир кырынче үнгеш, эргим космонавтарны боду хуузунда кужактаксаазы келир болбайнаан. Ынчангаш кижилер байырладдың сөстерин күш-ажылчы тиилелгелериниң сан-түннерин бижээн транспарантыларны болдунар-ла шаа-биле бедик көдүрүп чорааннар. Кезээдегизи ышкаш, «Трехгорканың» ажылчыннарының колонназы кайгамчык чараш. Август 12-де комбинат күш-ажылчы кайгамчык бедикти алганын чеди чылдың эгезинден бээр 830 миллион метр пестү бүдүрүп үндүргенин олар раппортталаннар.

Трехгорчуларга космонавтар Николаев болгаш Попович олар байырладдыы-биле хол чайып, хулумзүреп турганнар, чүге дээрге боттарының космиктиг көргүзүглери-биле трехгорчылар оларның-биле «чарышче» кирипкеннер-дир.

Замоскворечья колонналарында хоочун большевиктер эвээш эвес. Олар, бажының дүктери көгерген, өөрүшкүүг, чоргаар дрыннарлыг кижилер шаг-үени боттарының-биле саналгаарлар. «Востоктуң» стартын «Аврора» берген. Космосту штурмнаары 45 чыл мурнунда эгелээн» деп олар космонавтарга чедиргеи байырлыга бижээннер.

Кызыл шел ак-кызыл туктар-биле чалбыышталган, эвилелдешкен бүгү республикаларның туктары хатка кинскин турганнар. Шак өл байырладдың агымының ыңдында өске хоорайларның болгаш суурларының кудумчулары болгаш шелдери көстүп, шоолуг улуг эвес чуваш суур Шоршелы-даа, украин хоорайжыгаш Узин-даа база байырладдыы-биле шиметтинген, москвачылар-биле кады космостуң маадырларын байырлап уткуп турар он-он, чүс-чүс хоорайлар каракка көстүп кээп турар.

«Орус ёзу-биле, совет ёзу-биле, быжыг болгаш эки кылдыр шуптузун кылыр бис» деп, Павел Поповичиниң радиотелефон дамчыштыр Никита Сергеевич Хрущев-биле чугаазында сөстерни Пролетарск районнуң чыскаалга келгеннери транспарантыны бижип алганнар. «Орус ёзу-биле ажылдаан», «Совет ёзу-биле кылдынган» деп каан хөй-хөй транспарантыларны көргеш № 4 космонавт ыдыксаан шинчилиг хулумзүрүп турган. А москвачыларның тудуп чорааны куш-ажылчы тиилелгелер дугайында раппорттары база-ла оон дугайын чугаалавайн турар деп-пе.

Космиктиг вахтаның чаңгыс хүнүнде—планган ажыр 1500 дугуйлар—деп бирги подшипник заводунуң ажылчыннары раппорттаннар.

— Бистиң харыывыс — делегейде эң дээре электриглиг шиммедикчилер—деп ильичилер чугаалаанар.

— Бистиң алдарлыг космонавтарывыска—делегейде эң шын ажылдаар шахтарны бээр—деп бирги шак заводунуң ажылчыннары медеглээннер. Олар каш-ла хонгаш космоска чаа тиилелгеге алдар кылдыр «Орбита» деп маркалыг чаа шахтарны бүдүрүп эгелээрлер.

Чогаадыкчы угаан бодалдың, шын саналгаашкынның, хей-аът кириишкиниг чогаадылганың эртемден кижилери шелдеп эртип турлар. Оларның дыка хөй космиктиг корабльдерни, күчүлүг дүргедедикчилерни чогаадырына боттарының үлүүн кириштиргеннер. Ынчалзажок база бир, эң-не күчүлүг, сылдыстарже тоолчургу рейсти боттандырарын хандырган дүргедедикчи бар. Оон ады—совет эрге-чагырга, Коммунизм. Чогум-на ынчангаш кижилер бөгүн чүгле совет эртемниң болгаш техниканың тиилелгезин байырлап турар эвес, а совет тургузугнуң, хосталган куш-ажылдың тиилелгезин байырлап турар ужуру ында.

Мавзолейниң индиринче кижилериниң далайындан байыр чедириишкиннери ужугун чедип турган:

«Космос—бистин».

«Сылдыстар оруун ажытканнарга алдар!»

«Дээр алышкылары, экин!»

А харылар мындыг:

«Коммунизм тургузукчуларына алдар!»

«Космос—тайбын!».

Боттарының демейлежиксээр кижилерин көөр дээш шелге хей бичин уруглар чедип келген.

Сылдыстарже оруктун ажыдыкчыларының, коммунизм тургузукчуларының кылажы—совет кижилериниң байырладдыг чыскаалга кылажы ийи шак хире уругларлен келген.

Е. Стишева, Н. Железнов, В. Клименко, П. Косолапов, В. Латов, Б. Лунькинов, А. Петрухин, В. Скугеров, Л. Шевцов, С. Шишков.

СЭТА-ныи тускай корреспондентери.

Космостуң маадырларынга алдар кылдыр Кремльге хүлээп алыышкын

Космиктиг корабльдериниң командирлери Москвага чедип келген хүнде эгелээн байырладдың чалгыы оон ады бүгү кижи төрелгетенге тайбынын, гуманизмнин идеяларының тиилелгезинин символу, Октаргайның делгемнерин шингээдип алырының символу апарган улуг хоорайга чаптыла берген. Байырладдыг чыскаалдың шапкын агымы Кызыл шелге доостуру билех байырлал Кремльче шилчий берген, аңаа СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели совет эртемниң болгаш техниканың чижеглээр чүве чок эрес-маадырлыг чоруунга алдар кылдыр, космосче бөлүк ужудуушкунну делегейге бир-ле дугаар боттандырган болбаазырангай космиктиг корабльдерни тургускан эртемденнерге, конструкторларга, инженерлерге, техниктерге алдар кылдыр, совет маадырлар Андриян Григорьевич Николаевтин болгаш Павел Романович Поповичиниң алдары кылдыр хүлээп алыышкын кылган.

Өөрүшкүдүг болгаш омак-сергек аалчылар Кремльдиң Улуг ордузунуң кудумчу талазында чадазы-биле кылаштажып, кайгамчыктыг космиктиг техниканың тургузукчуларының холдарын тудуп, амыр-мендизин айтырып турган. Социалистиг Күш-ажылдың Маадырларының сылдыстары, Ленинчи шаңналының лауреаттарының демдектери оларның дыка хөй-ниити херектеринде чайынанып турган. Төрээн чурт оларның эртем талазы-биле эрес-маадырлыг чоруун бедиг-биле үнелеп турар.

Аалчыларның аразында ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң министрлери, күрүне комитеттериниң даргалары, СЭКП Төп Комитединиң кежигүннери болгаш кежигүннериге кандидаттары, Совет Эвилелинин Маршалдары, Москваның партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының удуртукчулары, бүдүрүлгениң чаартыкчылары, эртемниң болгаш чыдыышкынның көскү ажылдакчылары, чогаалчылар турган.

Дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары база киришкен.

«Шупту дыңнанар!»—деп фанфарның мөңгүнелчек үнү кичээнгейже кыйгырып турган. Оон соонда бичии болганда орду музыка-биле чаңгыланып турган. Оркестр болгаш ыры чүректерде долган магадаашкыны эрес-соруктуг дамчыдып турган.

Н. С. Хрущев, А. Г. Николаев, П. Р. Попович, космонавтарның төрелдери, Ю. А. Гагарин, Г. С. Титов залче кирип турган. Оларны аныяк оолдар болгаш кыстар чечектер-биле уткуп алган. Адыш часкаашкыннары үр чаңгыланып турган. Мырыдай чоокта чаа сылдыс корабльдерни башкарып чоруп турган маадырларга байыр чедирип, эрес-маадырлыг холдарны тудуп мендилежирп кижи бүрүзүнүң бүзүренчиг турган.

Н. С. Хрущев болгаш космонавтар-биле кады Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Ш. Р. Рашидов, В. П. Мжаванадзе, В. В. Шербицкий, П. Н. Демичев, Л. Ф. Ильичев, Б. Н. Бономарев, А. Н. Шелепин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазының оралакчылары Н. Н. Органов, Д. С. Коротченко, В. И. Козлов, М. А. Искандеров, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. Г. Игнатов, В. Н. Новиков, К. Н. Руднев, Д. Ф. Устинов залга көстүп келген.

Аңаа Румын ажылчын партиянын ТК-зының бирги секретары Румын Улус Республиканың күрүне Чөвүлелиниң даргазы Георге Георгиу-Деж, Румын Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ион Георге Маурер, Румын ажылчын партиянын ТК секретары Киву Стойка, Франциянын коммунистиг партиязының ТК-зының политбюро

Космостун маадырларынга алдар кылдыр Кремльге хүлээп алыышкын

(Төнчүзү. Згези 3-кү арында).

гаш ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтарының демдектерин тывыскан.

Л. И. Брежнев мынча деп чугаалаан:

Эргим дээр алышкылары!

Эргим эштер Андриян Григорьевич болгаш Павел Романович! Ажыы-биле чугаалаайн: украин болгаш чуваш улустарының, бистиң улуг өг-бүлевистиң улустарының шынчы ооллары маадыр-космонавтарга, Андриян Григорьевич силерге болгаш Павел Романович силерге бистиң Төрээн чуртувустуң бедик шаңналдарын: Совет Эвилелиниң Маадырларының грамоталарын, Ленин ордениерин болгаш Алдын сылдыстарны, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң ужудукчу-космонавтарының демдектерин силериң-биле — маадыр-космонавтар-биле ужуражыышкынының бо байырлалдыг хүнүнде, бөгүн силерге тыпсыр улуг өөрүшкүлүг болуп турар-дыр мен.

Бо шаңналдарда силериң кызыгаар чок, эрес-дидим, сорук киирикчи чоруунар, коммунизмниң хөрээнге талантылыг бараан болуушкунунар дээш бистиң улустуң, ооң леничи партиязының өөрүп четтириишкини илереттинген. Партияның Төп Комитединиң, Дээди Советтиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң документилеринге, Никита Сергеевич Хрущевтуң бөгүн чугаалаан тода чугаазынга силериң чижеглээр чүве чок төөгүлүг эрес-маадырлыг чоруунарга — космосче бөлүк ужудуушкунуңарга магадаан бистиң хой миллион кижилиг улузувустуң чүректиң ханызындан сеткил-сагыжы чугаалаттынган.

Бо демдеглелдиг хүннерде бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен бистиң улузувус-биле кады силериң эрес-маадырлыг чоруунарга байыр чедирип, совет эртемниң чаа тиилелгезинге, кайгамчыктыг барык-ла тоолчургуу, ындыг болза-даа боттуг космиктиг корабльдериң тургузукчуларынга—бистиң эртемденнеривиске, конструкторларывыска, инженерлеривиске, техниктеривиске болгаш ажылчыннарывыска байыр чедирип турар.

Силериң ужудуушкунуңарның хүннеринде-даа база бөгүн-даа чер кырының кижилери тайбың дугайын кандыг-ла бир онза көдүрлүүшкүн-биле, улуг идегел-биле чугаалап турарын демдеглээр деп бодаан мен. Оларга космосту шингээдип алырынга бистиң чедиишкиннеривисти бүгү делегейге тайбыңның хөрээнің чаа тиилелгелери-биле чөптүг холбаштырып турар. Ол болза совет улусту өөртүп, база тайбының, угаан-бодалдың тиилелгези болгаш чер кырынга аас-кежик дээш совет улусту чаа-чаа эрес-маадырлыг чорукче сорук киирип турар.

Ол чырык делегей тургустунган турар дээрзинге бис бүзүрээр бис. Ол эчис сорулгаже бистиң чуртувустуң Коммунистиг партия, тайбының хөрээ дээш могаг-шылаг чок демиселичи, шынчы леничи Н. С. Хрушев баштаан ооң леничи Төп Комитедиң шынчы орук-биле аппар чоруур.

Эргим Андриян Григорьевич болгаш Павел Романович космосче төөгүлүг ужудуушкунну чедиишкиниг боттандырганы-биле, бедик шаңналдар-биле чүректиң ханызындан, бис бүгүдеден байыр чедириишкинин база катап хүлээп ап көрүңер. Кадык чаагай болгаш бистиң улузувустуң, бистиң кайгамчыктыг Төрээн чуртувустуң алдары дээш чаа-чаа үүлдерни боттандырарының күзелин хүлээп ап көрүңер.

Андриян Николаев чугаалап тур. Николаев чер кырында-даа база космоста-даа ынак чугаа: «Далашпас болгаш база катап далашпас» деп сөс аажок өөрүшкүлүг. Зал шыышпың апарган, ооң бөдүүн чалбыштыг чугаазын дыңнап турган. Ол чугаада бодунуң хүлээлгезин күүсеткен болгаш Төрээн чурт оон иегей берге кандыг-даа минутада база катап кылырынга белен кижиниң ханы өөрүшкүлели илереттинген.

— Бо болза менээ болгаш Павел Романовичиге байырлалдыг минуталар-дыр деп ол чугаалаан. Бүгү совет улуска, партияның Төп Комитединге, Совет чазакка улуу-биле өөрүп четтирдим, бистиң дугайывыста илередип турар сагыш салыышкын дээш, бөдүүн кижилерге, совет ужудукчу-космонавтарга кичээнгей дээш Никита Сергеевич Хрущевка өөрүп четтирдим деп сеткил-сагыжымдан чугаалаарын күзеп тур мен.

Павел Попович база-ла бодунуң эжи ышкаш шаңналдар дээш изии-биле өөрүп четтиргенин илереткен.

— Биске көргүскен сеткил-сагыштың ханызындан мындыг ужуражыышкын дээш Совет чазактың, бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың сагыш салыышкыны болгаш кичээнгейи дээш мен кыызгаар чок өөрүп тур мен деп ол чугаалаан. Андриян Григорьевич-биле кады мээң Төрээн чуртумуңа алдарын камгалаанывыска чоргаарланып тур мен. Мен бодаарымга бистиң Төрээн чуртувусту бакка сукпаан ышкаш-тыр бис, улуу-биле өөрүп четтирдим.

Юрий Гагарин болгаш Герман Титовтарга чедип келгеш, эштерин кужактап турган. Ол чорук кажан-даа уттундурбас: оларның кайызынызда-даа дугайында тоол-домак тургузуп болур дөрт кижини көрүп турар бис. Юрий Гагарин — космиктиг ужудуушкунуң пионери, Герман Титов космоска кижиниң үр үеле чорун болурунуң аргазын көргүскен. Андриян Николаев болгаш Павел Попович олар Октаргайже коллективтиг штурмнуң перспективаларын ажыткан!

Хүлээп алыышкынның киржиктилери Никита Сергеевич Хрущевтуң дашказын изии-биле уткаан. Космонавтарның Москваже эвээ келгени ужар-чүүлдүң хүнү-биле капсырлажып турар деп ол чугаалаан. Ындыг болза-даа ол бир демей херек-тир. Чүге дээрге космосту шингээдип алырының баштайгы үе-чадазы ужар-чүүл-биле холбаалыг болгай.

Бис чүге чангыс чүвени—тайбынны болгаш найыралды күзеп турар бис деп Н. С. Хрушев уламчылаан. Бис дайынга удур бис. Бис тайбын дээш, колониалдыг дарлалдың адаанда ам-даа туруп турар кижилерни хостаары дээш демисежип турар бис.

Космонавтар дээш, оларның эрес-маадырлыг чоруу дээш, оларны чедип алганы болгаш олар бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруу болу бээр түүнелдер дээш Н. С. Хрушев дашка көдүрген.

Андриян Николаев болгаш Павел Попович оларның ажылын бедин-биле үнелээни дээш база катап изии-биле өөрүп четтиргенин, ужудуушкунга белеткелге болгаш ону боттандырарынга киришкен совет эртемденнерге, инженерлерге, техниктерге, ажылчыннарга, бүгү кижилерге өөрүп четтиргенин илередип турган. Ол болза партияның, ооң леничи Төп Комитединиң чедиишкиннери болур.

Адыш часхаашкыннары катап-катап чангыланып турган. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары Андриян Николаев болгаш Павел Попович-биле чылыг беседаны кылгаан. Н. С. Хрушев «Дээр алышкыларын» ада ёзуузу-биле кужактап турган.

Кремльге болган ол демдеглелдиг ужуражыышкын үезинде өөрүшкүлүг, омак-сергек чорук киткеп турган. Хүлээп алыышкының киржиктилери тайбынче болгаш аас-кежикче орукту бүгү кижи төрелгетенге айтып, сылдыстарже шинчилеттинмээн орукту ажыдын турар бодунуң социалистиг күрүнезинин улуг чоргааралын боттарының чүректеринге сиңиргеннер.

М. ГЕРАСИМОВ,
Л. МАРКЕЛОВА.

СЭТА-ның тускай корреспондентилери.

Чехословакияның Социалистиг Республиказында чурттарга туулуушкунунга улуг кичээнгейни салып турар. Чүгле бо чылын безин республиканың ажылчы чоннары 86 мың ажыг квартираларны алган. Бо чылдың эгезинден бээр Прагага 1.500 квартираларны тутнан, хоорайда сес чаа районнар бар апарган болгаш он бир районнарны туду туп турар.

ЧУРУНТА: Прагада чаа чурттарга бажыңнарының туулуушкуну.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АКШ-тан медээлер

БОННН. (СЭТА). «Восток-3» биле «Восток-4» совет космиктиг корабльдериң чедиишкиниг хонупкан дугайын ДПА дээр барын-герман агентилел «далаштыг» эге-биле дамчыткан. Агентилелдиң демдеглеп турары болза: космонавтар А. Николаев биле П. Попович олар космоска ужудуушкунуң үргүлчүлээшкининиң талазы-биле чаа рекордту тургусканнар. Космоска бөлүк ужудуушкунну эң баштай боттандырган болгаш космиктиг корабльдер-биле шуут теледамчыдылгазын организастаан дээрзин ДПА агентилел демдеглээн.

* * *

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк агентилелдерниң дыңнатканы-биле алырга, ажыл соксадыышкынының түүнелинде Хантсвилльде космосту шинчилээр талазы-биле Джорж Маршалл аттыг төөте Венер Фон Браунуң удуртканы тудуг ажылдары арада соксаан. Ажыл соксатканнар чыскаалды организастаан.

Президент Кеннединиң ракеталар салып үндүрер шөлдериниң тудуунда күш-ажыл айтырыгларының талазы-биле комиссиязы ажыл соксадыышкынын доп-дораан соксадырын негээн. Ийи космос корабльдерни салып үндүрген Россияның өөлүг эрес-маадырлыг чоруу бар апарган ужурунда америк ракетадромнарга, космодромнарга болгаш шинчилел төвүнге будурулге эзлериби-ле ажылчыннарның аразында чөпшээрежилгени кажангызындан-даа артык тудары эргежок чугула деп комиссия медеглээн.

Бажынга дүшкен чаңнык

(КЫСКА ЧУРУМАЛ)

Дүүш сөлүнден эгелеп, дзарни аар, бора булуттар шыпсашыпса, бүгү кудай булут-биле эчиктеннипкен. Сырын сыгырып, салгын чаъс чаарын херечилеп турган.

Бай-Тайганың кыры ынчаар булуттай бергенде, чаъс-кудуушкун болуру биске Хөнделеннің чурттакчыларынга биллингир. Даштын аът кулаа-даа көзүлбес хире карацгы, а ону чүгле кызаңнаан ында-хаая чыыла каап, ширинни кончуг диңмиреп, ында-кайда Ооргага азы Көк-Артта кудай «ойнаашкыны» болгулап, улуг чаашкын база келген. Черле ынчаш, кызаңнаашкынның дошкун-ширикини белинчи кижи болза изиг шайлыг алаан тудуп, ижип албас хире. Таптыг-ла шак ынчан Оруктуг-Сайыр-Аксы—«Барлык» совхозтуң Хөнделеп салбырының төвүнге ындыг турган.

Ындыг ийде кым-даа болза бажыңдан үнмейн, хорун олурар болгулаар. Кожамның бажынына кескен сигенивистин түүнелин изигтүлүк хөөрежип, сигенин кестирип зар дээш август 18-те бисти чалаан малчынның ажылын канчаар күүседип бөөривисти хөөрежип олурувуста, уламчыларлыг күштүг кызаңнашкынның сөлүнде, чырыткылаш, кызаш дээн соонда, чыжыртчажырт-ла дээн... «Ырак эвесте дүштү» дишкеш, үнер ден олурувуста, Күжүгет Кенден дыка-ла кортпан, бажыңче кире халып келди.

Удур-дедир айтырыг-харыы-даа чок:

— Очур-оол сугда чаңнык!... —деп, бо-ла.

Халышпышаан бардывыс. Сонгалар чок. Хаалгазы шөлде чарлып чаштай берген. «Чүү болган!», «Халап!», «Уруглары!» Ол-ла ийде оон өске кымда-даа артык бодал чок турган.

Айыыл болга-ла каш-ла минута эрткен. Иешкилер кладовкага удуп чытканнар. А айыыл эвээ бажыңны «чиндип», бүгү-ле кадаглар дамчып, эт-хөренги суккан улуг аптараже халдаап, ону чуура шаап, идик-хепти өртендирип каапкан болган.

Ынчан оларның кожазы Роман Деспижек башкы сутнуң сайгылган лампазы чарлып чаштай берген, школаның өөредилге эргелекчизи Хертек Дозураштың эжии ынчан ажык турда, өг-бүленин хөрээжен эзи эжик аксына олургаш, чаңныктың сонга дамчаан эзининден моорап каап дүшкен. Чаңнык «ойнаан» Очур-оол бажыңы эвээ. Өрт. Ыш-бус. Ыыт-шимээн. Суурнуң улузу колдуу-ла ында чыглып келген. Ийи уруглары-биле кады шупту менди камгалап алдынган. (Бажыңның эр эзээ ынчан улуг оглу-биле сигенге ажылдап турган.)

Оларны камгалап үндурериге, өртту өөрүрериге эштер Э. Дөрбетей, Д. Роман, Х. Биче-оол, Ш. Дозураш, К. Кенден, чолаачы Тере болгаш Совет Эвиделиниң Маадыры эш Х. Чүргүй-оол олар эрестиг киржип, айыыл берге-да болза, оон бичиндаа кортпайн, чаш ажы-төлү, иени бойдустуң айыылыдан камгалап алганнар!

Бо болза совет кижилериң хөйү чангызы дээш, чангызы хөйү дээш деп арыг сеткилдиг принциви, демниг күжү, дузазы болур-дур. 9 уругларның иези байырлаан, өрт айыылы эрткенде, чаш ажы-төлдерин айыылдан дириг үндүргени дээш эш-өөрүнге өөрүшкүнүң чылыг сөстерин чугаалап турган.

А. ДОПЧАА.

Барыын-Хемчик.

«Сейм эрииннден ашкан»

КИНО

Удавас Кызылдың кинотеатрларына Киевтиң А. П. Довженко аттыг киностудиязының үилургени «Сейм эрииннден ашкан» деп уран чечен кино үүүп ягелээр.

Ол өнүүг киноөүн утказын кысказы-биле тайылбырлаарга мындыг: чайын кедзеге ажылагыйның эн-не хайныышкынныг үезинде Николай Дончак төрээн суурунче чаныш келир. Дончак элээн каш чылдар бурунгаар оон чоруткан. Шериг албаны эрттиргеш, механизатор мергежилге өөренип алган, бодунуң күжүн, мергежилин Сейм хемниң чанында колхозунга шенээри-биле чедип келгени ол.

Николайны колхоз даргазы Терентий Павлович Буслай чыдыы-биле хүлээп алыр, ынчанмастың аргазы чок, чүл дизе, Буслай дайын үезинде партизан отрядының командири тургаш, бир-ле суурга 12 харлыг Николайны тып алган болгаш ону бодунуң отрядынга арттырып алыр, азы өскээр чугаалаарга ооллуң ийги адазы апарган.

Оон өгелээш-ле эстпектерлиг Сейм хемниң уну-биле чеже хире хемчээлдиг сугнуң агыш батканын кым хемчээген деп... Колхоз суурунда безин улуг өскерилгелер болган. Николайның өске бажыннар чанында салтарга ойнап өскен таныжы уруг Софийка (артист С. Сергейчикова) безин ашакка барган. Ынчалза-даа Софийканың өгленип алганы ындыг-ла чедиишкин чок болган. Оон ашаа ажыктыг ажыл дилээш чоруткандан бөөр чыл ашкан, а ашааның иезин Софийканың дугайында үргүлүү хоп-меге тарадыр...

Терентий Павлович Буслай (ролюнда артист В. Добровольский) база дыка өскерилген. Ол дайын үезинде турганыңдан безин хажагай апарган. Буслайның колхоз даргазы эрге-дужаалын эмин өртир бедик көрүп, бүгү-ле айтырыгларны мен шиитпирлеп турар мен, мен эвес болза колхозтуң ажылы сегивес дээр янзылыг хөннери, массадан хоорук чоруу ону частырыгларга чедирип келген. Улуг-биче-даа, эр-хөрөөжендаа колхозчуларның талазындан Терентий Павловичиниң дужаалын күүсеттейн барган кижилер бар болза, ол дораан-на күүтенип: «бажыңны мойнундан оора долгап каар мен» деп изидип келир. Колхоз даргазының каржы, чондан хоорук чоруун колхозчулар шыңгызы-биле шугумчулеп, ону эдип алыр дээш хемчегленип ап турар. Николай адазы апарган кижиниң (Буслайның) колхозту удуртуп турарының методтарында четпестерге удур база демисежип кириптер...

Буслайны ей-шаанда эдип алырынга шаптыктан турар бир чүүл болза оон адының республикада билдингир апарганы болур, ол колхозтуң ажылы база эки, оон дуржулгазын өөренирбиле өске черлерден улустар-даа кээп турар. Бо бүгү Буслайның бажын дескиндиринкен болгаш чөпшеттерни ей-шаанда эдип алырынга шаптыктаан.

Терентий Павлович чүү-даа биликсевес. Дончактың чагыында, нинти хуралга болган чугаалажыышкынларны-даа ол тоовваан, харын «мээң авторитедим баксырадып турар-дыр силер, колхоз даргазынга мээң орнумга ажылдаар кижи тыппас силер, мени солуурун үстүү черлерден болдурбас» деп хөреткенин турар. Чүгле хеймер оглунуң өлүмү частырыгларны миннип, амыдыралды эде көөрүнче ону албадаан. Хөреткин үзүүр мындыг: Терентий Павлович үш ооллуг чоралы, ортун оглу Прага дээш тулчуушкунга, а улуг оглу дайынның оң сөөлгү хүнүнде Берлин дээш тулчуушкунга өлген. Артын калган хеймер оглу Володя (артист В. Панарин) аныяк уруг Верага (артист С. Сологуб) ынакшып турар үезинде ажыл-агыйга чүткүлүг эвес турганы шын-на, ынчалза-даа сөөлүнде барып эки ажылдап, шайлалга кылыры-биле Вераны бажынынга эккеп алгаш турда Буслай келгеш, хондур ажылдаан, дыштанмаан оглун дүнеки харыысалгалыг даалганы күүседири-биле албадан турган чорудуптар. Володяның дыжы бодун алган: ол оорукка чоруп оргаш, уйгага алдын, машинаны чая долгаан, амыдыдан чарлыр.

Сейм хем дажый бергенде ооң оруунга чүү-даа таварышса чүлгүй шаап апаар, ынчангаш амыдыралдың шапкын чалгынынга ийи-чангыс кижилер база доора туруп шыдавас, оларны Буслайны ышкаш чүлгүп кааптар.

Бо уран чечен кино украин кинематографистиң сөөлгү ажылдарының бирээзи. Ону керуккүлериң күзелдии-биле соңуурган көөрү чугаажок, чүге дизе ол кинода бойдус чурумалын мергежилдиг чаражы-биле, колхозчу амыдыралды шыныыбиле көргүскен. Туруш соруктуг Николай Дончактың ролюн күүседип турар артист Н. Винграновский, каттырынчыг Кандыбаның ролюнда Ю. Медведев-даа оларга дааскан даалгаларны чедиишкиниг күүсеткеннер.

Ажынчак, каржы Буслай амыдыралынга болган частырыгны миннип келгеш, өске өскүс ооллу ool кылдыр азырап ап, оглунуң душтуу болурунга белеткеннип турган Верага буруузун миннип чедип келгени — хөй-ниитиниң, ажылчы чоннуң кижизидилгезиниң ролюнуң куштүүн херечилеп турар. Буслай ышкаш ындыг хевириниң эвээш саныг кижилери бистиң аравыста чок деп болбас, олар амыдыралдан өөренип, массага дыңнангыр болур ужурлуг.

А. АИР.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

АВГУСТ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Уругларга программа» 10.00 шакта. «Олар баштайгылары болганнар» 11.30, 1.30 шактарда, «Сейм эрииннден ашкан» 3.10, 4.50, 6.30, 8.10, 9.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Далай ачызы» 11, 1 шактарда, Суд» 3, 5, 7, 9 шактарда.

«ВОСТОК»: «Күзел кварталы» 3, 7 шактарда, «Машенька» 5, 9 шактарда, «Ийи дайынчы» 1 шакта.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Больница» 5, 7, 9 шактарда.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

ХАТ ДЭЭРБЕЗИ

деп кинону көрүнер.

Сценарийиниң авторлары: Славчо Чернишев, Серафим Северняк. Режиссеру Симсон Шивачев. Болгария. Уран чечен фильмнерниң Студиязы бүдүрүп үндүрген.

Бистиң кырывыста бистиң сылдыстарывыс

ПЕТРОЗАВОДСК. (СЭТА). Соңгу чүкте Карелияның чогаадчыларының бирээзи Федор Трофимовтуң «Бистиң кырывыста бистиң сылдыстарывыс» деп тоожузуң сагынмышаан, республиканың Деревянкада ыяш ажыл-агый чериниң мастери чораан космонавт-3-түң дугайында репортажтың эгезин ук тоожу-биле атташ кылдыр алаан бис.

Бодунуң күш-ажылчы оруун совет космонавт Андриян Николаев ол черге эгелээш, барык үш чылдарның дургузунда анаа ыяш мастери болуп ажылдап келген. Трофимов — ол черге төрүттүнген.

Тоожуда кирген болуушкуннар болза, бо хүннерде бүгү делегейниң дыңнап, билип алганы Деревянкада болуп турар. Кайгамчык эки кижиниң — Василий Матвеевич Филипповтуң дугайын чогаалчы ол тоожузунда чугаалап турар. Ол дээрге, чаа амылырал дээш, а ынчаарга сылдыстарже орук дээш демисешкен кижилериниң бирээзи.

Чүдүлгелиг төөрээшкиннерге удур чүве чугаалавышаан, чыыганнарга Филипповтуң дыызыдыр медеглээнин тоожуда болуушкуннарының бирээзинде киргген:

«Бүгү-ле чүвени бурган эвес — кижи кылып шыдаар!»

«Ынчаарга дээрде сылдыстарны канчаарыл, аная база чедип шыдаар сеп бе? деп, залда олурган бир-ле кижи алгырган.

— Сылдыстар бе? деп. Филиппов удур айтырбышаан, бичии боданган сөөлүнде, айтырыг салган кижиниң уунче шыңгыы харыылаан:

— Сылдыстар дидир сеп бе? Сылдыстар дээрге, олар база-ла бистиң болгай. Бистиң кырывыста бистиң сылдыстарывыс-ла болгай, дуймакым!

— Сылдыстар база бистиң дидир сеп бе! Сылдыстарга кажан чедип чораанын ол? —деп кыыраан айтырыгны залдың булунундан бир кижи салган.

— Чорбаан мен. Ынчалзажок, кажан-бир шагда чеде бээрим черле магат чок... деп, Филиппов шөлээн харыылаан.

Деревянкада чангыс чер чурттуг журналист эжинге Филипповтуң чагаазын тоожунуң сөөлгү кезээнде автор киргген, ук ном ол журналистиң өөмүзээнинден бижиттинген.

— Алеша! Магалыг-ла чаагай чүве-дир, көрүп тур сеп бе! Планеталарже көдүрүлүп үнүшкен-дир. Ону чүгле бистер, коммунистер боттандырып шыдаар бис. Гагарин дээрге, бистиң киживис-тир, бистиң Юрий Алексеевич — коммунист. Филипповтарның бүгү өг-бүлезинин, Деревянка чурттугларының, бүгү чоннуң өөмүзээнинден анаа улуу-биле өөрүп четтиргенин. Эр хей-дир! Дыңнап көрем Алешенка, а дээрнин ол кораблинин эң шыныарлыг материалдарында бистиң Карелияның чер хөрзүнүнүн кезик-чамдыызы-даа бар болуп магат чок эвес ирги бе?...

— Деревянканың ыяш ажыл-агый чериниң мастери чораан. Деревянкадан чоруткан ool Андриян Николаев өртемчейни долгандыр сылдыстар орааныда улай-улай ужудуп келген амгы үеде ол сөстер кайгамчык өөрүнчүг болгаш өттүг көрген чүве дег дыңналып турар-дыр.

— Ол чер чурттугларның өөрүшкүзү болгаш чоргааралы ам кызыгаар чок: бодунуң күш-ажылчы школазын Деревянканың ыяш ажылагый чериге дооскан амгы совет космонавтыны ында хой чурттакчылар таныыр болгаш сактып турарлар.

Деревянка суурга чеде бердивис, Андриян Николаев-биле кады ажылдап чораан кижилер-биле хөөрежип чугаалаштывыс. Бистин-биле олар улуг сонуургалдыг чугаалашканнар. Василий Иванович Вакуловтуң чугаалааны болза:

— Ыяш ажыл-агыйының техникинин дипломун тудуп алган Николаев 15 чыл бурунгаар бистиң ыяш ажыл-агый чериге чедип келгенин сактып тур мен. Ынчан Елчозеронуң ыяш пунктузунуң начальниги турган мен. Тускай эртемниг аныяк ool бүгү кижилериниң хүндүткелин ынчан дораан-на чаалап алган. Дүне-даа кылыр ажылдарны ол база кончуг эки күүседип турган. Тускай хөрөкселдиниң дузазы-биле ыяшты көдүртүп алгаш, болбаазырадып кылыр арганы ынчан бистиң пунктувус бүдүрүлгеге шингээдип, ажыглап эгелээн чүве. Чоон демир тростарны быжыглаарынга белик баганалар эргежок чугула негеттинип келген. Ону кылырынга дилим кижилер ынчаарда хой эвес турган. Ынчалзажок, Андриян ол нарын ажыллы күзединиби-биле дилим боттандырган, ынчаарда Андриянны Андрей деп адаар турган бис.

Николаев ооң сөөлүнде Шашпага чеде бергеш, ыяш мастериге ажылдап кирген. Хоочун өөнүктерин ол утпаан. Вакуловтуң бажыңынга Андрияннын кээп турганын, ооң-биле үргүлчү ужуражып, хөөрежип чораанын Василий Иванович сактып чугаалады.

Шашпанын ыяш пунктузунуң начальнигинге ынчаарда Леонид Васильевич Богданов ажылдап турган. Ол ам Деревянканың ыяш ажылагый чериниң мастериде ажылдап турар. Богданов-биле база чугаалаштывыс. «Хамыктың мурнунда — девидээшкин чокка шөлээн болур херек» деп сөстер амгы космонавт-3-түң ынак чугаазы турган.

— Ийе, ол шак ынчаар чугаалап чораан. Шөлээн, ооҗум, бодангыр чорук ооң алыс мөзу-шынары-дыр. Андрей кажан-даа кылыктаныр, хорадап көрбөөн. Ооң удуртуп келген коллективинге кандыг-даа берге кижилер турган-на харын, тускай эртемниг аныяк ool кижи бүрүзүбиле чугаалажып билир-даа, шыдаар-даа турган. Боду кажан-даа изигленип, кыыкырып көрбөөн болгаш кыыкырар, каржыданыр кижилерни ол хүндүлевес чораан деп, эш Богданов сактып чугаалады.

Содаачы кижилерге ол ынак эвес, а содаачылар оортан кончуг коргардар. Тускай эртемниг аныяк ool моге-шыырак, чөптүг кижи деп, Леонид Васильевич хулумзуруп кагды.

Николаевти кончуг эки билир бир кижи база бар. Ол дээрге, Деревянканың ыяш ажыл-агый чериниң адаккы складының слесарь Арту Кюллинен-дир. Ол Андриян Григорьевичиниң эң чоок өөнүктериниң бирээзи кижи. Андрей-биле кады танцыга, кинога барып, номнарны номчуп чораан дугайын ол чугаалады.

Совет кижиниң космоска чаа ужудуушкуннарынга алдар болдурган митинг Деревянкага болуп эткен. Николаевтиң өөнүктери, эштери, митингге чыыгган бүгү кижилер маадыр-космонавтыга телеграмма чоруткан:

Эргим Андриян Григорьевич, Силерге чоргаарланып, Силернин-биле кады ажылдаар аргалыг болганывыска өөрүп тур бис. Ужудуушкунну чедиишкиниг доозарынарны күүсеттивис. Маадырга төлептиг кылдыр ажылдаарывысты хүлээндивис. Космоска маадырлыг чорукка күш-ажылга чедиишкиннер-биле харыылаар бис. Эргим Андриян Григорьевич! Хоочун өөнүктеринерге, биске заалдап чедип келиңер. Силерни мактап тур бис! деп, ол телеграммада бижээн.

И. БАЦЕР,
А. САМОЙЛОВ,
А. ШТЫКОВ.

Айыылга таварышкаш иези
Тюлюш Начытовна Бурунмаа

элекке амы-тынындан чарылган дугайында «Шын» солун редакциязының ажылдамчызы Адыя Ойбаевна Донгакка болгаш оон өг-бүлезинге редакцияның редколлегиязы, партбюро болгаш месткому кажыыдалын илередип тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл. Шетинкин—Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63. редакторнуң орлакчызының 35-24. пропаганда киллизинин 23-54 харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг лежурныйның 23-35, кээ ажыл-агый киллизинин 25-38. партийжи амыдырал болгаш культура киллистериниң 37-13. иштики информация киллизинин 20-60. чаага болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27. үлетүр болгаш транспорт киллизинин 22-64. бухгалтерияның 31-75. корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

ТС—00779. Чагыг № 2017. Культура министерствозунуң типографиязы.